

Šolska kronika in spomini na šolo v Železnikih

1. del

Katarina Primožič

Februarja leta 1944 je v požaru, ki je zajel šolo v Železniki, zgorelo tudi veliko dokumentov. Dejstvo, da je prva ohranjena kronika šole v Železnikih začela nastajati po drugi svetovni vojni, utrjuje misel, da so bile v požaru med drugim uničene tudi šolske kronike, napisane do takrat. Mogoče pa ni čisto tako. Mogoče so kronike hranili tudi kje drugje in ne le v šolskih prostorih. Kdo ve? Velika sreča bi bila, če bi se na nekem podstrešju našli stari rokopisi o preteklosti naše šole.

Kaj sestavlja prispevek?

Šolske kronike so zanimiv in pomemben dokument. Obširno predstavljajo kronološko razvrščene pomembnejše dogodke in dejstva. Zrcalijo čas in življenje – ne le šolsko, tudi lokalno in širše, saj omenjajo npr. otvoritve pomembnih ustanov v kraju, asfaltiranje cest, prireditve, spremembe šolske zakonodaje ipd.

Bralec teh kronik naleti na podatke in imena, ki v marsikom obudijo spomine na otroštvo in mladost.

Ko smo pričeli s pripravami na praznovanje 200-letnice šolstva, smo v Osnovni šoli Železniki v šolskem letu 2013/14 k obujanju spominov povabili starejše sorodnike naših učencev. Sestavili smo anketni vprašalnik in vse učence prosili, naj o spominih, povezanih s šolo, povprašajo najstarejše sorodnike, sosede, znance ... Nabral se je zajeten kup njihovih spominov. Vsi se seveda ne nanašajo na šolo v Železnikih. Veliko jih je, ki pripovedujejo o življenju in delu na podružničnih šolah – ne le v Davči, Dražgošah, Selcih in Sorici,

marsikaj izvemo o podružnicah, ki jih danes ni več, o šoli v Martinj Vrhu (delovala je do šolskega leta 1974/75), v Podlonku (delovala je do šolskega leta 1971/72), v Zabrdi (delovala je do šolskega leta 1971/72) in na Zalem Logu (delovala je do šolskega leta 1965/66). Zanimivi so seveda tudi odgovori ljudi, ki so se v našo dolino preselili po osnovnošolskih letih.

Odgovori, ki sem jih prebrala v teh anketah, v marsičem dopolnjujejo šolsko kroniko. V prispev-

ku sem povezala dokument, ki ga pišejo odrasli, s spomini nekdanjih učencev na čas, opisan v kroniki.

Zaradi obsežnosti zbranega gradiva sem besedilo razdelila v več delov. V tej številki Železnih niti sem ga omejila z letnico 1959/60.

Zapisovalci prve ohranjene šolske kronike šole v Železnikih so učitelj Stane Mulej, učiteljica Zlata Gogala, nadučitelj Josip Zupančič, v. d. ravnatelj učiteljica Milena Dobovšek in ravnatelj Leopold Kejžar.

Fotografije v kroniki niso objavljene.

Šolska kronika Državne mešane osnovne šole Železniki do leta 1960

Daljna preteklost

Šolski upravitelji so bili od nekdaj pozorni in natančni ljudje. Zavedali so se, da zapisano ostane. To potrjuje tudi tipkopiš - prepis - zapisa, ki ga je šolski upravitelj Josip Primožič napisal in objavil v knjigi Gorenjska: letoviška, industrijska, trgovska, obrtna (1931, str. 146-149), kjer piše o zgodovini krajev v Selški dolini. Primožič je tam predstavil tudi šolo in njen nastanek. (Za omenjeni prepis je v kroniki poskrbel Marjan Misson, ravnatelj v letih 1966/67-1969/70.)

Župnik Mihael Grošelj (rojen v Kropi leta 1754) je iz Cerkelj prišel v Železnike leta 1813. "Ta gospod je, prišedši v Železnike, kaj hitro spoznal potrebo šole, zato se je trudil z vsemi močmi, da jo pribori. Ustanovil in otvoril jo je leta 1815. Kronikar pravi, da so se že v začetku dosegli izvrstni uspehi, veselje med mladino pa da je bilo neskončno. Pouk v šoli je bil večinoma nemški in tudi pri šolskih mašah so otroci nemško peli. Ker šola v začetku ni imela lastnega poslopja, se je vršil pouk v najeti sobi h. št. 6, kjer se je tedaj reklo 'pri Kovaču', pozneje pa 'pri Preseljnu'. Za šolo vneti duh Grošljev ni miroval. Venomer je premišljeval, kako bi šola prišla pod lastno streho. Zgodilo se je to, ko je bilo njegovo truplo že davno prah." (Gorenjska: letoviška, industrijska, trgovska, obrtna, 1931, str. 148.)

Župnik Grošelj je veljal za dobrega pridigarja. "Neke nedelje je tako ganljivo govoril o poslednji sodbi, kakor pove ustno izročilo, da je bila neka

Spominska plošča Mihaelu Grošlju je na cerkvi sv. Antona.

SLOVENSKI ŠOLSKI MUZEJ
LJUBLJANA

Zgodovina šole v Železnikih.

Ustanovitelj:

Šola v Železnikih je ustanovil kupnik Mihael Grošelj. Otvoril jo je pod svojim vodstvom l. 1815 ubaričfni mladini. Veselje med šolsko mladino je bilo "neskončno", torej tudi uspehi izvrstni, donosajoči sto- terni sad - pravi pisatelj kronike. Vpeljana je bila tudi vsakdanja šolska maša, pri kateri so otroci peli nemški, ker je bil tudi pouk v šoli večinoma nemški.

Ker šola v začetku ni imela lastnega poslopja, je bila na njo najeta soba v hiš. št. 5, kjer se je tedaj reklo pri "Kovaču", pozneje pri "Prečljnu", a danes je tam hiša in trgovina Franke Žogataja.

Toda za šolo niti duh Grošeljov ni miroval in je vedno premišljeval, kako bi dobila železniška šola svoje lastno poslopje. Dilo je njeno truplo še dav- no prah, ko se je to zgodilo, a provedati se mora, da je bil denar svipravljen po njegovem prizadava- nju. Kaj sledi, kakor je napisano:

Kupnik Mihael Grošelj je bil izvrsten pridigar. Ške medelje je tako ganljivo govoril o poslednji sodbi - kakor pove ustno izročilo - da je bila neka pošku- šalka etgata iz Smoljave (vulgo etgotica) premorna posvetnica tako presunjena, da je sklenila svetu por- polnoma odmeti in le za Joga živeti. To maši je šla v kupnišče h Grošelju in mu rekla: "Gospod oče odolej Vas proti temu, da me preskubite v vsem potrebnim do smrti, postavim za posvetnika vseh svojih lastnin. Rabite jih, ali pa storite s njimi po svoji previdnosti in po svoji volji!"..... Pogodba je bila sklenjena in en del denarja je naložil Grošelj za nakup primer- nega šolskega poslopja.

Umrl je v Železnikih in ima v farni cerkvi v vzhod- nji kurnarji steni vridan spominek:

Mihael Grošelj, fajmošter,
oče teh ubogih, svamih, te šole.

MDCCLXVI.

poslušalka Agata iz Smoljeve (vulgo Agatica), premožna posestnica, tako presunjena, da je sklenila svetu popolnoma odmeti in le za Boga živeti. Po maši je šla v župnišče h Grošlju in mu rekla: 'Gospod oče, danes, v tem trenutku. Vas proti temu, da me preskrbite z vsem potrebnim do smrti, postavim za posestnika vsega svojega imetja. Rabite ga ali pa storite z njim po svoji volji in previdnosti!' (Gorenjska: letoviška, industrijska, trgovska, obrtna, 1931, str. 149.) Tako je premožna posestnica Agata župniku Mihaelu Grošlju s pogodbo zapustila vso svojo lastnino. Po njeni smrti je Grošelj del denarja od prodaje naložil za nakup primernega šolskega poslopja.

Primožič navaja, da je bila šola 83 let enorazrednica, "potem pa se je postopoma razvila v štiri-razrednico. Zelo pereče je danes vprašanje novega šolskega poslopja, ker prostori, v katerih se zdaj vrši pouk, ne odgovarjajo več ne higijenskim ne estetskim predpisom in je skrajni čas, da merodajni faktorji napno vse sile, da se uresniči nameravana gradnja novega šolskega poslopja." (Gorenjska: letoviška, industrijska, trgovska, obrtna, 1931, str. 149.)

Šola tik pred drugo svetovno vojno

(začetek rokopisa)

- V Železnikih je takrat delovala petrazredna državna osnovna šola. 168 dečkov in 149 deklic je poučevalo pet učnih moči.
- Šolsko poslopje z dvema učilnicama je bilo v slabem stanju. Dodatni dve učilnici sta bili v najetih prostorih v poslopju, ki je bilo v času pisanja kronike (26. 4. 1947) v lasti KZO. Tudi ti prostori so bili vlažni in temni.

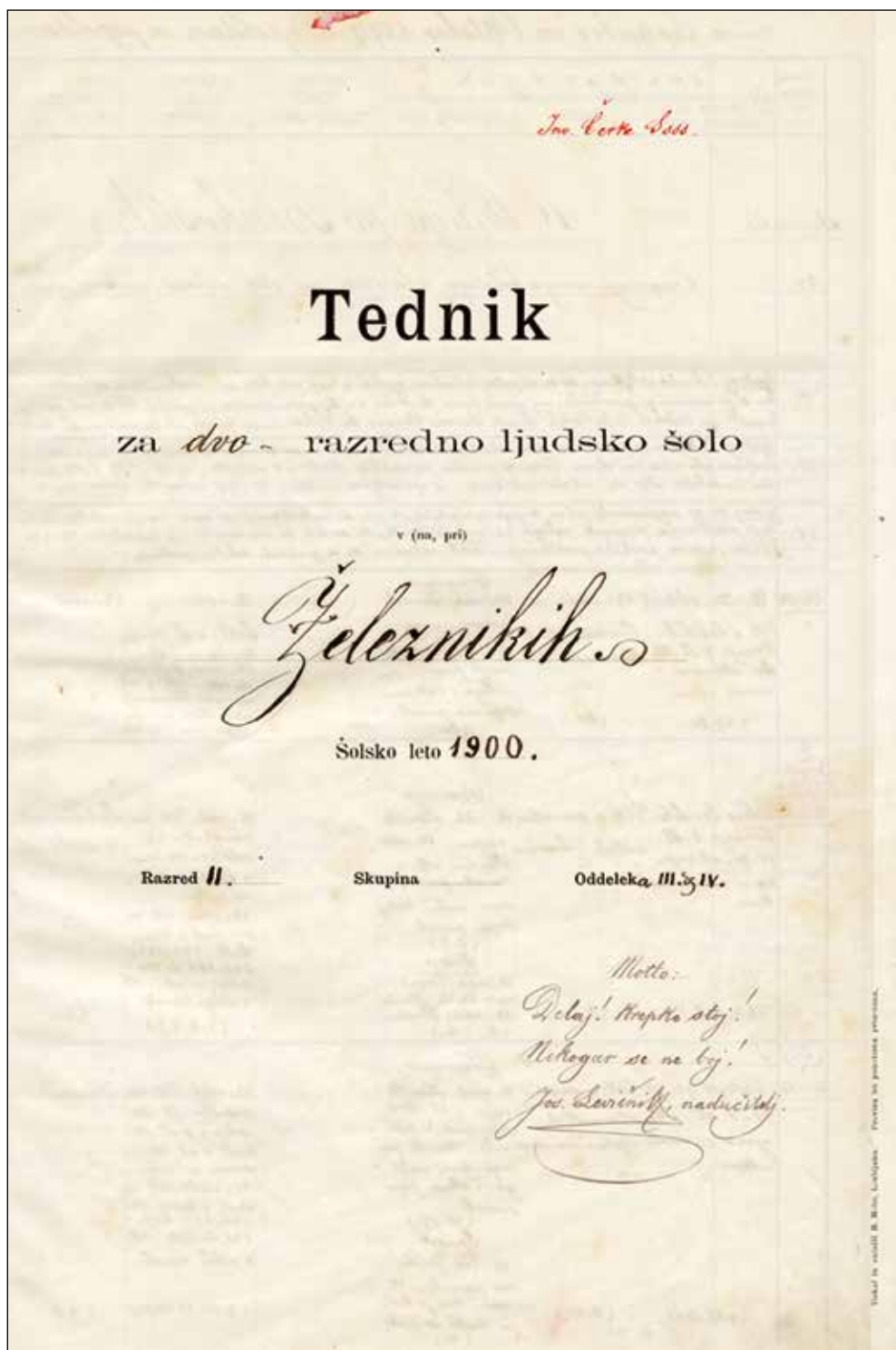
Iz zapisa učitelja Staneta Muleja; 26. april 1947

Nadučitelj Josip Levičnik (1826–1909) (189?).
Vir: <http://www.dlib.si>.

Državna ljudska šola Železniki. Hišo so z denarjem iz Grošljevega sklada kupili od advokata Blaža Crobatha, jo dozidali in v njej uredili šolske prostore. S poukom so v njej začeli leta 1842. Foto: arhiv Muzejskega društva Železniki

Naslovna stran tednika s preloma stoletja – 1899/1900. Nadučitelj Josip Levičnik ga je pospremil z mottom: "Delaj! Krepko stoj! Nikogar se ne boj!". Hrani ZAL Enota v Škofji Loki.

Meseca September in Oktober 1899. Dopoldan in popoldan.						
Datum dogodnega tedna	Jezikov nauk			Jezikovne računske naloge	Računstvo in oblikoslovje	Privredoznanstvo
	Branje in nazorni nauk	Slovnica	Pravopis in spisje			
<u>September.</u>						
<u>15. Medelja po Binkoštih.</u>						
<u>24.</u>	<u>Priznanje novega šolskega leta 1899, pri obeh dopold. duhov. opravilih.</u>					
<u>25.</u>	Družba Društvo št. 28. uri so se odpela mladini opori v nov. šol. letu šol. vesela. Trih odhodov v urah, ki se je mladini pripravljala, naj greje proti št. Druha na njegova dariva in pomoč. 14.8. uri so se pripravili in katalohi Ant. Keršič opravili strojno blagovno št. Druha in so mudi. To so mudi so se št. stroji da.					
<u>26.</u>	Družba št. 3. uri so se medela vsaj mladina v šoli. To mladini so se pripravili postrebi se matritke vseh in nekaterih dela strojnani strovi. Tudi so se opravili varstveni stroji + 4 oddelki, in to je št. letni posredni, da na šolske ulke ni volali nič časa. To opravljene mladini so tudi obhajali stroje domov.					
<u>27.</u>	Družba so se pripravljale učne knjige vseh stroji, in se nekaterim na novo razpisovali. Tudi so se pripravljale pravopis, naloge na postroji stroji, ki so bili še na strojni na oddelku III. 3. IV. Tudi je dete preselilo preseljenjo. - Trih odhodov so se prebrali šolske postave.					
<u>29. 30.</u>	III. 3. IV. oddelk.	IV. odd.	Pravopis, III. odd. Škralke pravop. vopj.	III. odd.	IV. odd.	
	Ulk o locilih. Branje št. št. št. slovnici. št. obhajena z narav. ukom. (29. 30.)	Vodni ulk k slovnici. (30.)	IV. odd. Navetki vopje pravop. dom. naloge. Vskupni poprava pomot. (30.)			Šol. o št. 10. pis. enot in ustn. 19. odd. št. 10. do 100. - Ulk o del. merak. Blavneje št. št. in nar. blavneje. (29. 30.)
<u>Oktober.</u>						
<u>2. 6.</u>	Ulk o locilih. Branje št. št. št. 98. št. obhaj. no z narav. ukom.	Ulk o samostan. nitih. Ljudna imena.	Pravopis. III. odd. Škralke vopje. - IV. odd. Vodni ulk. - Navetki. pravop. dom. nal. - Vskupni popr. pomot. (3. 7.) Spisje III. odd. Prpis na table. Učita. IV. odd. Protni ulk. (3.)	III. odd. Ulk na pis. št. 0 - 25. - oddel. in nar. o št. 10. - pisem in ustn. 19. odd. Ulk na pis. enot v čas. Šol. 242, 192; 343, 143 do 100 pisem, in ul. - Ulk o del. merak. (2. 3. 6. 7.)	Splošni ulk o rastlinstvu.	
	(2. 6. 7.)	(7.)				(2.)
<u>9. 14.</u>	Branje 98. 93. 94. št. št., otk. slavnitih. njena z narav. ukom.	Ulk o sava. na.	Pravopis. III. odd. Škralke vopje. - IV. Slov. Pravopis z. prav. vopj. dom. naloge. Vskupni popr. pomot. (10. 14.) Spisje III. odd. Protni ulk. na pamot. - IV. odd. Naj je list in kako so pis. (9.)	III. odd. Ulk na pis. št. 25 - 50. lalanci o št. 10. odd. o št. 20. pis. enot in ustn. 19. odd. Ulk na pis. enot v čas. Šol. 444, 144, 545, 145 do 100. - Ulk o vob. merak.	Povrila.	
	(9. 11. 13. 14.)	(11. 14.)				(9.)

Notranja leva stran tednika s preloma stoletja - 1899/1900. Hrani ZAL Enota v Škofji Loki.

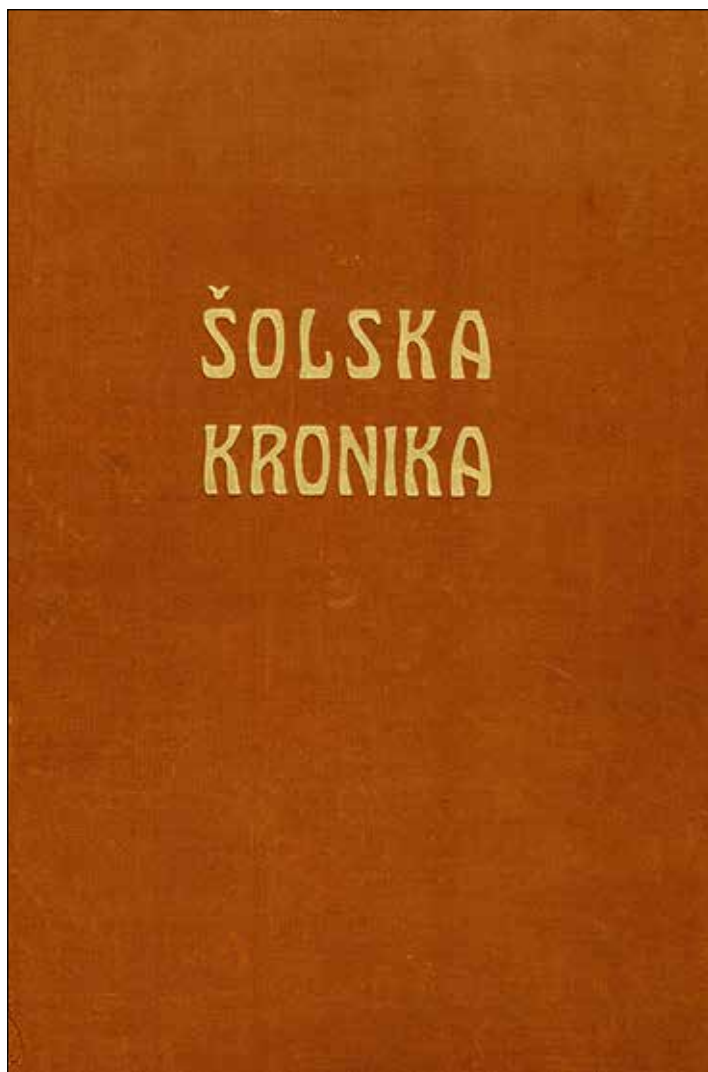
(skupina) II. razred, oddelek a III & IV.

Zemljepis in zgodovina	Pisanje	Risanje	Petje	Telesne vaje	Ženska ročna dela	Opomnja
<p>Opoldansko. Povzeto iz zapiskov, ki so bili v 1. uri, in so na desni; v 2. uri pa na levi. Vseh se je opislalo 136, pa misli se na ...</p> <p>Opoldansko. Najprej so se mladi odskanali računske sedetbe. Potem so se pogledovali in na novo ...</p> <p>Opoldansko. Se je ustrela se vedno radova učnih knjig, potem so se dala otrokom naloga branja in ...</p>						
IV. odd.	III. & IV. odd.	III. & IV. odd.	III. & IV. odd.	III. & IV. odd.	III. & IV. odd.	III. & IV. odd.
Vodni ulk & zemljepis. ov.	Pisani veliki. Črta: N. M. V. L. C. A. X. v. I. list 1. 2.	Risanje po Grandauer. u. v. I. list 1.	Pisani K. S. Kuku: X. e. nim glasov. zapojine.	Droble lele. soe vaje.		
(28.)	(29.)	(29.)	(30.)	(30.)		
Vodni ulk & zgodovina	"	Risanje po Grandauer. u. v. I. list 2.	"	"		Verozanstvo. Krija e. g. supn. Ant. Korbic.
(7.)	(2.6.)	(3.6.)	(2.7.)	(2.7.)		(3.6.) 4. dan okt. Ime dan po svetlega vesar. ja. Dan je 1.
Zemljepis. Oblaka sona, njena podlaga, sedanje 24 urah; noč, dan.	Pisanje in vel. ulk: N. M. de J. in celo male abecede sosl. avsenega predpisa.	Pis. po Grandauer. u. v. I. list 3.	Pisani: M. liter. (30) globine i. d.	"	Obratni ulk. Uci gospica učiteljica ul. na. Sektar.	Verozanstvo. (10. 13.)
(11. 14.)	(9. 11. 13.)	(10. 13.)	(9. 11. 14.)	(9. 11. 14.)	(10. 13.)	

Notranja desna stran tednika s preloma stoletja - 1899/1900. Hrani ZAL Enota v Škofji Loki.

Šola v Železnikih pod okupacijo: 1941 – maj 1945

- "Tudi nad šolskim življenjem v Železnikih so se zgrnili črni dnevi." Slovensko učiteljstvo so zamenjale nemške nacistične učiteljice, poslane s Koroške. "Iz njihovih ust ni bilo slišati nobene naše besede in one same so trdile, da je ne razumejo, čeprav jih je včasih to in ono postavljalo na laž."
- "Pouk se je vršil v strogem nemško-hitlerjanskem duhu."
- Videti je bilo, da so v začetku učitelji imeli kvalifikacijo osnovnošolskega učitelja. Kasneje so prihajale dunajske natarice in frizerke, ki so se v učilnici in izven nje nemogoče obnašale. "Učenci nazadnje v šoli niso slišali več drugega, kakor zmerjanje z 'banditi'." Prevladovala sta telovadba in prepevanje.
- Do novembra 1943 so v šolskih prostorih izvajali nemško šolo in razne tečaje. Nemški učitelji so v kraju organizirali tečaje nemškega jezika. Le-ti so bili v začetku dobro obiskani, saj so Nemci zagrozili, da je, kdor se noče učiti nemščine, Nemcem sovražen. Kasneje pa so v šolski stavbi hranili žito.

Platnice Šolske kronike (1945/46–1970/71). Original hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana, enota v Škofji Loki.

- 1947/48. -

Pričetek šol. leta: šol. leto se je pričelo
15. sept. z prvimim poukom

Poml. se je pričel v stopi šol. ki a no kemem
pregledu ne odganja je šola. Vsemu je vsaj.
mi del. yakahit prastopar, mio stentili tega del
nastelstvo, ki je bilo pod prvega do yastrijije
normirano na novo - šola. Železniki. -

Kamnetke ni premestite:

1. po shytemi tohete je bil premesen
na šola Železniki. ter. Zupanič's šole, št.
npona n. šole, ki je mopal ta šol. pprejeti
šudi quodnja nara šole;

2. n. Quafgoc. Rndreya je bil peme.
ščen na šola. št. ter. Škafic šole;

3. n. Šnkoune je bila. šol. pprejeti. peme.
šola. ter. Škafic šole;

4. ter. Šnkoune Melonja, šola. n. n. n.
ja je bila. šol. pprejeti. peme. n. šola. n. n.

5. je 20. sept. t. l. je bila. šola. n. n.
šole padehine na šola. n. n. n. n. n.

6. ter. Šnkoune šol. št. sept. je n. n.
n. n. n. n. n.

7. 20. sept. ja je bilo z ministevskim
pobledam premestene a Železniki ter. Šnkoune
Šnkoune, n. n. n. n. n.

8. pprejeti je premestiten je šola. n. n.
pprejeti ter. n. n. n. n. n. n.

- Septembra 1944 je bila na pobudo pionirjev v Železnikih ustanovljena pionirska brigada Rdeča roža. Štela je preko 180 pionirjev in pionirk. Kasneje se je preimenovala v pionirsko brigado Ratitovec.

Iz zapisa učitelja Staneta Muleja; 26. april 1947

Šola v Železnikih po osvoboditvi

- Šolski okoliš šteje tri vasi. Oddaljenost učencev od šole je največ štiri kilometre. Otroci s Češnjice zaradi pomanjkanja prostora obiskujejo šolo v Selcih.
- Pouk poteka v dveh zasilnih učilnicah, oprema je nezadostna, učila in knjige iz knjižnice so uničeni.
- V kraju je precej siromaštva, otroci so slabo oblečeni in podhranjeni. Predvsem primanjkuje sladkorja in mleka. Zdravstveno stanje prebivalstva je še kar zadovoljivo, ni večjih obolenj, razširjena je ušivost.

Šolsko leto 1945/46

- Na voljo imajo dve učilnici v stavbi Krajevnega ljudskega odbora na Trnju.
- Všolanih je 130 otrok. Pouk poteka v štirih oddelkih.
- Posebnih šolskih prireditev ni bilo. Imeli so izlet na Snegovnik.

Šolsko leto 1946/47

- Vpisanih je 127 učencev. "Ko sem v šolskem letu 1946-47 prispela v ta kraj, je bila v šoli ena sama učna moč. Po enem tednu je predal tov. Zajec (Rudolf Zajec; op. K. Primožič) posle ter odšel v cono A. Bila sem sama na petrazredni šoli. Pouk se je redno začel 16. septembra."
- Prvotno je bil pouk skrajšan ter se je vršil izmenja je vsak drugi dan 4. in 1. razred; 3. in 2. razred.

- Tovariš Mulej je prevzel upraviteljstvo in skrb za prve priprave gradnje šolskega poslopja.
- Otvoritev kulturno-prosvetnega doma.
- Učenci skrbe za stenčas, ustanovljen je bil pevski zbor.
- Redno se vrše mesečne konference, študijski sestanki, sestanki delovne enote, hospitacije, roditeljski sestanki.
- Pripravili so številne proslave. "8. VI. – Pionirski dan. Svečan dan za vse pionirje. V Železnikih je bil center za naslednje šole: Selca, Rudno, Podlonk, Zali Log, Martinj Vrh, Zabrdo. Vse šole so se dobro pripravile na Pionirski dan. Že zjutraj so prihajali pionirji s svojimi roditelji od vseh strani. Eni na okrašenih vozovih, drugi zopet na kolesih, celo na konjih jih je nekaj prišlo. Dopoldne je bila svečana povorka. Z velikim navdušenjem so vzklikali pionirji razne parole in peli partizanske pesmi. Po sprevodu je bila proslava v kulturnem domu. Vsaka šola je dala nekaj dobro pripravljenih točk. Organizirano je bilo skupno kosilo za vse pionirje oddaljenih šol. Po kratkem odmoru smo imeli glavno vajo v Njivcah, kjer se je vršil tudi nastop. Nastop je prav dobro uspel. Gledalcev je bilo mnogo, prišli so tudi iz oddaljenih krajev. Bili so navdušeni nad mladimi pionirji."

Iz zapisa učiteljice Zlate Gogala; 3. januar 1948

Šolsko leto 1947/48

- Eno učilnico so imeli še na Racovniku v hiši pri Kosmovih.
- Prostori v stari šoli so bili zatohli.
- Josip Zupančič, novi šolski upravitelj, je prevzel gradnjo nove šole.
- Učitelji so se pritoževali zaradi discipline in znanja, ki je bilo na zelo nizkem nivoju, zlasti v višjih razredih.

Iz zapisa šolskega upravitelja Josipa Zupančiča; 3. marec 1949

Šolsko leto 1948/49

- "Leto 1948/49 je bilo za Železnike velikega pomena, saj so navedeno leto Železnikarji izpolnili davni sen, t. j. izgradili lepo šolsko poslopje, ki je bilo 6. sept. že toliko dograjeno, da so mogli pričeti vsi (6 oddelkov) z rednim poukom." Slavnostna otvoritev je potekala 26. septembra 1948. Nastopali so tudi pionirji odreda Ratitovec s pevskimi in z recitacijskimi točkami.
- Pri gradnji so z udarniškim delom pomagali delavci podružnice kovinarske zadruga Niko, čevljarke zadruga Ratitovec, Lesne zadruga, Naproze (nabavno-prodajna zadruga, op. K. Primožič) in posamezniki.
- Vpisanih 294 otrok. Poučevali so jih trije učitelji.

Iz zapisa šolskega upravitelja Josipa Zupančiča;
28. april 1950

Šolsko leto 1949/50

- V šoli je bil zgrajen vodovod.
- Šola ima štiri razrede osnovne in dva razreda sedemletne šole.

Nova šola v Otokih. Dobro je vidno tudi igrišče, ki so ga, kot piše v kroniki, uredili kasneje, v šolskem letu 1957/58.
Foto: arhiv OŠ Železniki

Vpisanih učencev	Dečki	Deklice	Skupaj
Osnovna šola	103	96	199
7-letna šola	42	62	104
Skupaj	145	158	303

- Primanjkuje učiteljstva.
- Novoletna prireditev je potekala v kulturnem domu. Učenci so dobili darila, postreženi so bili s čajem in pecivom, obiskal jih je dedek Mraz. Pionirji so 27. aprila nastopali na šolski in krajevni proslavi. Na koncu šolskega leta so svoje izdelke razstavili učenci šole za gospodarstvo in učenke čipkarske šole.
- Med počitnicami so šolo zasedli pionirji in pionirke iz Kočevja, ki so tu letovali. "Čeprav ni bilo udobja, so bili pionirji navdušeni."

Iz zapisa šolskega upravitelja Josipa Zupančiča;
9. september 1950

Šolsko leto 1950/51

- Dogradili so osem stranišč in umivalnico.

- Med počitnicami sta v šoli bivali dve skupini kolonistov zdravstvene kolonije.

Iz zapisa šolskega upravitelja Josipa Zupančiča;
6. september 1951

Šolsko leto 1951/52

- Manjka učiteljev za srbohrvaški jezik, "fizkulturo" in zemljepis.
- Krožki: šahovski: šahisti – pionirji so se udeležili mitinga v Kranju; pevski krožek: pevci so nastopili na proslavi 29. 11., pri Novoletni jelki in pri igri Matura, ki jo je organiziral KUD Železniki; "dramatski krožek" je sodeloval pri vsaki proslavi; planinski krožek je organiziral izlete na bližnje hribe.
- Pionirji šole v Železnikih so zbirali denar za pionirje na Tolminskem, kjer je bila huda zima.

Iz zapisa šolskega upravitelja Josipa Zupančiča;
1. september 1952

Šolsko leto 1952/53

- V tem letu je bil izpeljan popis prebivalstva Jugoslavije.
- V mesecu maju so v šoli izvedli "Mesec mladosti", ki ga je organiziral KUD Železniki, sodelovali pa so tudi učenci osnovne šole in dijaki nižje gimnazije. Nastopil je še mešani zbor Slovenske filharmonije, vojaška godba je priredila koncert. Dramski odsek KUD Železniki je pripravil dramo Operacija. Šola v Železnikih in vajeniška šola sta organizirali štafeto v čast Titovemu rojstnemu dnevu. Za zaključek pa so izpeljali telovadni nastop na šolskem dvorišču – dijaki in učenci z obveznimi vajami, TD Partizan iz Železnikov s simboličnimi vajami.
- "Leto izletov": Do takrat zaradi oddaljenosti in predragih prevoznih stroškov na izlete niso ho-

dili. To leto so bili dijaki dvakrat na Starem vrhu, junija pa v Bohinju. Ostali učenci so obiskali Ljubljano.

- Dijaki IV. realne gimnazije so s podporo družbenih organizacij ter s prispevki učiteljev in profesorjev imeli večdnevni izlet. Z avtobusom so se peljali v Bohinj in Kranjsko Goro ter preko Vršiča v Trento. Od tam v Tolmin, kjer so prenočili v dijaškem domu. Naslednji dan so si ogledali Hudičev most, Postojno in Postojnsko jamo, na Vrhniki obiskali rojstno hišo Ivana Cankarja, zvečer pa v ljubljanski operi poslušali predstavo Gorenjski slavček.

Iz zapisa šolskega upravitelja Josipa Zupančiča;
31. avgust 1953

Šolsko leto 1953/54

- Kovinarska zadruga Niko je šoli podarila 50 komadov šestil in več kot sto komadov šestil na natik.
- Dijaki so pripravili interno tekmovanje v atletiki med razredi in posamezniki.

Iz zapisa šolskega upravitelja Josipa Zupančiča;
31. avgust 1954

Šolsko leto 1954/55

- Prejšnji ravnatelj Josip Zupančič je bil razrešen in premeščen za šolskega upravitelja v Reteče. Ravnateljske posle je za nekaj časa oddal prof. Stani Thaler kot najstarejši profesorici na šoli. Kasneje (14. 9. 1954) so sklenili, da v tem letu delo ravnatelja opravlja tov. prof. Milena Dobovšek.
- Ni bilo učiteljev za telovadbo, risanje in petje. Nekaj teh ur so učitelji matematike in nemščine vzeli za izpopolnjevanje svojih predmetov.
- Na zadnjem od štirih roditeljskih sestankov so starši učencev IV. realne gimnazije poslušali predavanje o izbiri poklica.

- V drugem polletju so imeli vsak mesec športni dan (izleti v bližnjo okolico – s sanmi, peš ali s kolesi, izvedli so smuške in sankaske tekme, v juniju pa medrazredne tekme v igri med dvema ognjem).
- Ekскурzije: V tednu otroka sta imela 1. a in 1. b izlet na Prtovč (obiskali so tudi šolo v Podlonku); učenci 2. a in 2. b so na zemljepisni ekskurziji šli na Jamnik; III. in IV. razred gimnazije pa sta obiskala razstavo slovenskih slikarjev škofjeloške okolice, muzej in zbirko arhivalij, ki so jih zbrali za muzejski teden.
- V maju so učenci 2. a in b imeli literarno ekskurzijo v Vrbo. Ogledali so si Prešernovo rojstno hišo, Bled in blejsko okolico, dijaki IV. realne gimnazije pa ekskurzijo v bolnico Franjo – s kolesi do Podporezna, nato peš v Davčo, kjer so prenočili. Naslednji dan do bolnice Franje.
- Junija se dijaki II. a in b ter III. realne gimnazije odpravijo na izlet na Reko, v Opatijo in Sušak; dijaki I. a in b pa na zemljepisno-prirnodopisno ekskurzijo: Kranjska Gora–Krnica–Vršič.
- Dijakom IV. realne gimnazije so organizirali dvodnevno zaključno ekskurzijo. Prvi dan: z avtobusom čez Rovtarico v Bohinj, kjer so se ob jutranjem soncu vzpeli k slapu Savica; vožnjo so nadaljevali preko Bleda v Vrbo, popoldne dospeli na Vršič in prenočili. Drugi dan v Trento; peš k izviru Soče, z avtobusom v Log pod Mangartom, skozi Bovec, Tolmin in Baško grapo nazaj v Železnike. Te zemljepisno-zgodovinske ekskurzije se je udeležil tudi ves učiteljski zbor.
- Mlečna kuhinja je v glavnem odmoru dijakom nudila kakav, kavo ali čaj.
- Za novo leto so bili vsi učenci pogoščeni s čajem in pecivom. Prejeli so kolektivno darilo "usnjato žogo" in knjižno zbirko. Občina je krila stroške za lutkovno predstavo Mestnega lutkovnega gledališča.
- Ob zaključku pouka so najboljši dijaki prejeli knjižne nagrade.

Iz zapisa Milene Dobovšek, v. d. ravnateljca;
31. avgust 1955

Šolsko leto 1955/56

- Za ravnatelja gimnazije je bil nameščen tovariš Leopold Kejžar.
- V prvem polletju učenci niso imeli pouka petja in telovadbe, ker še vedno ni bilo "potrebnih učnih moči". V drugem polletju se je pouk telovadbe uredil, petja pa ne. "Nujno, da se prihodnje leto ta vrzel izpolni, zlasti, ker je pouk petja važen za dijake, ki gredo na učiteljske."
- V februarju je bil pouk prekinjen zaradi izrednega mraza. – "Ne le pri nas, po vsej Evropi so ga čutili." V tem času je TD Partizan organiziral "smuški tečaj" in zimska športna tekmovanja.
- Redno delo je ovirala epidemija gripe – odsotni so bili dijaki in učitelji.
- Pogrešajo telovadnico. V lepem vremenu so telovadili na prostem, v dežju pa na hodnikih, kar je "nehigienično in neprikladno zaradi pouka v učilnicah".
- Nazornost pouka je povečal novi kinoprojektor. V šoli so predvajali filme s področja slovenske literature, matematike in fizike, zemljepisa, prirnodopisa in narodopisa.
- Dijake in učence so peljali na ekskurzije: dijake II. realne gimnazije na botanično-zemljepisno ekskurzijo na Lubnik; dijake III. realne gimnazije na literarno ekskurzijo na Dolenjsko – v kraje, ki jih opisuje Josip Jurčič; dijaki IV. realne gimnazije so si v Kropi ogledali tovarno Plamen, razstavo Žebelj in vijak, Kovaški muzej, slovensko peč; pri fotografu v Železnikih so spoznali potek fotografiranja; ekskurzija v steklarno v Hrastnik – s kamionom, ki ga je dala na razpolago tovarna Niko; ogled tovarn LIP Češnjica in Niko; dijaki III. in IV. realne gimnazije so obiskali Cerkno in bolnico Franjo.
- Dijake IV. realne gimnazije so po opravljenih izpitih peljali na dvodnevno ekskurzijo na Ptuj in v Maribor, kjer so si ogledali tovarno Zlatorog.
- Pionirska organizacija je izpeljala delovno akcijo: prenos šolskih drv iz grape do vozne poti.

- Poizkus popravnih izpitov v juniju. Za večino dijakov se ni obnesel. Ugotovili so, da je "dvanajst dni premalo za študij".

Iz zapisa Milene Dobovšek, v. d. ravnateljca;
31. avgust 1956

Šolsko leto 1956/57

- Zaradi epidemije poliomielitisa (virusno obolenje, otroška paraliza; op. K. Primožič), ki je razsajal po Sloveniji, se je pouk pričel 15. 9. 1956. Uvedli so "poostrene higienske mere".
- V 12 oddelkov je bilo vpisanih 171 dijakov na gimnaziji in 176 učencev na osnovni šoli.
- Na gimnaziji je učilo sedem učiteljev, pet na osnovni šoli in pet je bilo honorarnih (za petje, ročna dela in telovadbo).
- Da bi otrokom omogočili smučanje, so nabavili smuči. Kolarska delavnica Kmetijske zadruge Martinj Vrh je poceni izdelala 160 parov smuči. Laki ranje je brezplačno opravila tovarna Niko. Akcijo je podprl tudi občinski Ljudski odbor – dodelili so 160.000 din za nakup okovja.
- Med zimskimi počitnicami so organizirali smučarske tečaje; vodili so jih vaditelji TD Partizan. Izvedli so tekmo v skokih in sankanju. Povečana uporaba avdio-vizualnih sredstev, "zlasti ozkega filma, ki postaja nepogrešljiv pripomoček pri oblikovanju otroškega predstavnega sveta".
- Kupili so "izvrsten pianino" za 162.000 din. Denar zanj so prispevali: občinski Ljudski odbor (100.000 din), Kmetijska zadruga Češnjica (20.000 din), LIP Češnjica (30.000 din), Čevljarna Studeno (8.000 din) in Kmetijska zadruga Martinj Vrh (4.000 din).
- Izvenšolske dejavnosti za pionirje v največji meri vodi učiteljstvo. Poskus ustanovitve Društva prijateljev mladine ni uspel. "V kraju ni ljudi, ki bi imeli znanje in voljo posvetiti del svojega prostega časa in sposobnosti otrokom."
- Dijake IV. realne gimnazije so peljali na enotedenski izlet v Dubrovnik, dijake II. in III. realne gimnazije na tridnevni izlet: Ljubljana (ogled operne predstave Rusalka) – Rovinj (kopenje) – Pula (ogled rušilca Triglav), dijake I. realne gimnazije pa na enodnevni izlet po Gorenjski. Osnovnošolci so imeli izlete v Ljubljano in v Bohinj.

Milena Dobovšek z učenci. Foto: Naše poti, XXI. letnik, šolsko leto 1991/92

- Šolska kuhinja je prvič uvedena v razširjenem obsegu. "Vsak dan so pripravili toplo kuhano visoko kalorično hrano, ki je zalegla kot pošteno kosilo." (Povprečna vrednost obroka 700–1.000 kalorij.) Vzdrževala se je iz prispevkov Rdečega križa v hrani. Denar so prispevali: občinski Ljudski odbor in starši z mesečnim prispevkom 100 oz. 200 din na mesec.
- Šolski odbor je dal pobudo, da se šola nadzida in pridobi nove učilnice. (Občina Železniki je dobila izredni kredit – 8 milijonov din – za dograditev in izpopolnitev šole. Sklenili so, da se šola uredi in dokonča, dotrajane naprave pa zamenja. Obnove so bile potrebne tudi "higienske naprave", treba je bilo položiti parket.

Iz zapisa Poldeta Kežjarja, ravnatelja nižje gimnazije; 31. avgust 1957

Šolsko leto 1957/58

- S šolsko reformo sta bili v Železnikih ukinjeni osnovna šola in nižja gimnazija. Ustanovljena je bila osemletna osnovna šola. Ravnatelj je ostal dosedanji ravnatelj nižje gimnazije, tovariš Leopold Kežjar.
- Vpisanih je 350 otrok, razvrščeni so v 12 oddelkov. Oddelki razredne stopnje so zelo številčni (40, 46, 39 učencev).
- Gradnja do konca leta 1957: uredili so notranjo higiensko opremo in garderobo, tlakovali dovozno cesto in plato pred šolo, namestili žlebove, dogradili kanalizacijo, teraso nad vhodno vežo ter položili parket v učilnicah in na hodnikih.
- Gradnja v letu 1958: uredili so nasip pred šolo – nasad za park so pomagali urejati pionirji – učenci od 5. do 8. razreda pod vodstvom tov. Zajca; naredili so igrišče za odbojko, košarko in mali roket, uredili tekaško stezo, jamo za doskoke, trato za igre. Za ureditev športnega igrišča je nekaj "dragocenih nasvetov dal tudi ing. Stanko Bloudek".

- Preuredili so klet in pridobili dve delavnici za tehnični pouk ter kabinet za predvojaško vzgojo.
- Kuhinja deluje v nemogočih pogojih – brez priročne shrambe in skladišč.
- Smučarska ekipa je pod vodstvom tov. Zajca močno zmagala na občinskem tekmovanju na Soriški planini. Udeležili so se tudi okrajnega tekmovanja v Kranjski Gori, kjer so se "ugodno plasirali".
- Šolski odbor in DPM pripravili taborjenje v Fažani pri Puli. V treh izmenah je letovalo 131 otrok.

Iz zapisa Poldeta Kežjarja, ravnatelja osemletne šole; 3. september 1958

Šolsko leto 1958/59

- Vpisanih 389 učencev (v 12 oddelkov). V oddelkih nižje stopnje je v razredu od 42 do 48 otrok.
- Reorganizirali so šolsko mrežo. Tako so se v 7. in 8. razred prešolali učenci iz Selc, kjer je šola imela le še pet razredov. V zimskem času so za učence uredili avtobusne prevoze iz Dolenje vasi in z Zalega Logu.
- Uvedena sta bila tehnični pouk ter gospodinjstvo. Za gospodinjstvo ni ustrezne učilnice, tehnični pouk pa so izvajali v kletnih prostorih.

Iz zapisa Poldeta Kežjarja, ravnatelja osemletne šole; 31. avgust 1959

Šolsko leto 1959/60

- Povečalo se je število učencev: 413 otrok v 14 oddelkih.
- Uveden je nov učni načrt v 5. razredu: osnovno skupino predmetov poučuje razredni učitelj, predmete, ki zahtevajo posebno strokovno usposobljenost, pa predmetni učitelji.
- Z nemščine postopno prehajajo na pouk angleščine.

Iz zapisa Poldeta Kežjarja, upravitelja osnovne šole; 31. avgust 1960

Spomini nekdanjih učencev na osnovno šolo

(zbrali so jih učenci Osnovne šole Železniki v šolskem letu 2013/2014)

"Spomin je skrinja, kjer je skrit zaklad sveta," so besede pesnika Borisa A. Novaka. A skrivnost spomina je tudi v tem, da zbledi in ne zmore ohraniti vsega. Z leti se včasih izgubijo podrobnosti, imena, pa tudi časovno zaporedje dogajanja ni več čisto jasno. Ljudje smo pozorni na različne stvari in dogodke. Doživljamo in razumemo jih vsak po svoje. Odvisno od temperamenta, interesa, izkušenj, okoliščin ... To sem spoznavala tudi med branjem anket o času, ko so vprašani obiskovali osnovno šolo. Nalletela sem na nasprotujoče si odgovore. Navsezadnje je logično, da je tako, saj smo z vprašanji iskali mnogo podrobnosti (npr. nekateri so povedali, da se v novi šoli v Otokih niso preobuvali v copate, spet drugi - njihovi vrstniki - da so se (o pozabljanju letih pa nismo spraševali); večina pravi, da je knjižnica bila, a vsi se tega ne spominjajo ...).

Šola temelji na zakonih, šolskem sistemu, učnih načrtih, letnih in dnevnih pripravah ... Šola so učilnice, zbornica, telovadnica, hodniki ... A utrip šoli dajejo ljudje. Predvsem učitelji in učenci ter njihovi starši. Vsem učencem - nekdanjim in sedanjim, ki so sodelovali pri izpolnjevanju anketnih vprašalnikov, se iskreno zahvaljujem za pomoč in zaupanje. Pobrskali so po spominu in tam našli ... Joj, kaj vse! Z zanimanjem sem brala zbrane odgovore, jih izpisala in kronološko uredila. Pri tem sem upoštevala letnice, ki so jih navedli kot začetek obiskovanja šole (od leta 1926 do 1959/60). Nekateri so torej iz časa, o katerem v kronikah ne moremo brati. Med drugo svetovno vojno so okupatorji odpeljali slovenske učitelje in uvedli nemško šolo. Ta pa je delovala le kratek čas. O obiskovanju partizanske šole med vprašanimi nisem zasledila odgovorov, njen obstoj pa dokazuje fotografija. Po vojni so kmalu začeli s poukom. Otroštvo te generacije je bilo prekinjeno in ranjeno. Posledica vojne so bile tudi, milo rečeno, neurejene razmere, ki se na nek način kažejo tudi v letnicah obiskovanja pouka, ki jih navajajo v anketah. Vsem zbranim odgovorom je skupno to, da se nanašajo na šolo v Železnikih.

Večina vprašanih jo je obiskovala vsa osnovnošolska leta, nekaj pa jih je sem prišlo iz okoliških šol, ki sem jih omenila že v uvodu. Prav vsi so pouk obiskovali šest dni v tednu. (Do skrajšanja na petdnevni delovni teden je prišlo v šolskem letu 1970/71.) V nekaterih vprašalnikih ime pripovedovalca niti spraševalca ni navedeno. Kljub temu sem njihove zanimive spomine vključila v prispevek. Poleg imen anketirancev in mladih sogovornikov sem želela izpostaviti izvirne, zanimive, zaznamovane besede in besedne zveze, ki so jih uporabili pripovedovalci.

Pred drugo svetovno vojno

Cecilija Tarfila, učenka v letih 1926–1932. Šola je bila takrat v njihovi hiši Pr Štalc, Na plavžu 18. Pohištva je bilo malo, svetloba je v učilnico prihajala skozi okna, saj luči ni bilo. Tudi ogrevanja ne. Učenci so s kredo pisali na lesene tablice. Šolske torbe so bile usnjene. Učil je učitelj Edvin Klemente. Bali so se ga. Učitelj je otroke lahko kregal in tepel. Za kazen so včasih klečali v kotu ali pa jih dobili s palico po prstih. Malico so nosili od doma. Otroci so radi jedli kruh in mleko, "drugega pa ni bilo". (Pogovarjal se je Mark Rakovec Sušnik, 8. d.)

Ivanka Krek, učenka v letih 1933–1941. V današnji Demšarjevi hiši so imeli pouk učenci 1. in 2. razreda, ostali pa v hiši med zdajšnjim župniščem in cerkvijo sv. Antona. V učilnici je bila omara, peč na nekakšnem podstavku, električne luči, nagnjene klopi za dva. Do konca 2. razreda so pisali s svinčnikom, potem s peresom, ki so ga pomakali v tuš. Šola je imela tudi knjižnico. Za "všečne knjige" so se kar zelo potegovali, kdo bo katero prebral.

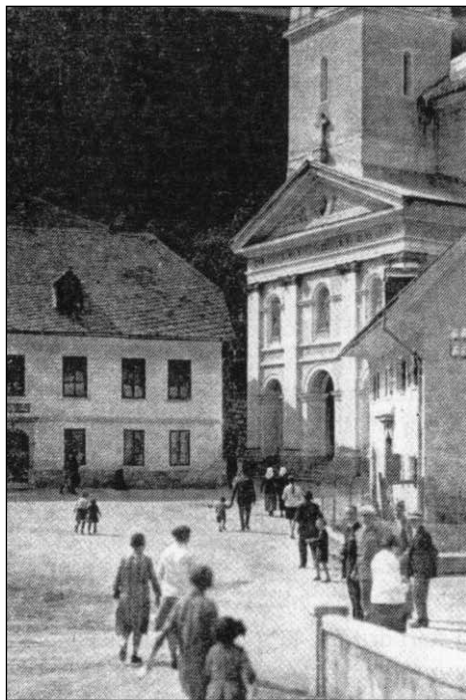
Spominja se učitelja Klementeja, ki je bil strog, a so ga učenci imeli radi. Pri njem ni bil v 4. razredu nihče odličen. "Učitelj Klemente je štirim dekletom v zadnji klopi rekel 'cvetke lenobe.'" Učiteljica Mrhar

jih je učila ročne spretnosti. Bila je zelo dosledna. Imeli so tudi predmet higiena. Dve uri na teden je bil na urniku verouk. Z gospodom Bertoncljem so hodili na izlete na Škrovine. Tam so dobili bombone. "Bili smo vse sorte: pridni, dobri, leni ..." Pohval ni bilo, kazni pa. "Največkrat se je zgodilo, da nas je učitelj s palico po iztegnjeni dlani. Enkrat sem jo dobila tudi jaz. Zmerom pa smo si kazni tudi zaslužili in se nismo pritoževali." Pri pouku so manjkali, kadar so sadili ali pobirali krompir.

Telovadba je bila v Sokolskem domu. Malico so nosili od doma. Kdor ni imel, jo je dobil v šoli.

S šolo niso hodili na izlete. Župnikom pa so šli z avtobusom v Ljubljano in na Vrhniko na kongres Kristusa Kralja. "V šoli je bilo lepo. Rada sem hodila. Če bi bilo mogoče, bi šla naprej. Pa mi zaradi vojne in pomanjkanja denarja ni bilo dano. Na trgu pred šolo smo se lovili. Lepo je bilo peti, plesti, kvačkati. Dekleta smo imela ročna dela. V 1. razredu smo pletle, v 3. štikale, v 4. smo naredile kombinežo z volančki, ki smo jih izdelale že prej. Ročna dela so

Pred vojno na Plac. Foto: iz knjige Vide Košmelj Železniki skozi čas, str. 65

bila do 8. razreda. Delale smo tudi brisače, zavese, prte – vse z vzorci. Fantje so pa 'šniclali'." (Pogovarjal se je Marko Marenk, 4. a.)

Vinko Markelj, učenec v letih 1934–1942, se spominja, da je bilo v nižjih razredih manj učencev, v ponavljalni šoli pa več, ker so bili razredi združeni. Paralelnih razredov (a, b) ni bilo. Učenci so morali biti kar pridni. Za to so poskrbeli starši doma in učitelji v šoli. Radi so jedli vse, kar so jim pripravili starši: žgance, repo, korenje ... Veselili so se kolin in praznikov. V šolo so prišli lepše oblečeni, kot so bili doma. Ko so prišli iz šole, so se morali takoj preobleči. "Šolo in znanje, ki smo ga pridobili tam, smo cenili šele kasneje, ko smo že odrasli." (Pogovarjal se je Lan Mohorič Bonča, 5. b.)

Ivanka Nadrag, rojena Koblar, učenka v letih 1935–1941, ko so v šoli začeli učiti nemški učitelji. Pisali so s "klinco" v zvezek. Stvari so nosili v platnem, doma sešitem nahrbtniku. Doma se ni veliko učila, saj je poslušala in sledila pouku. Učitelji so bili bolj strogi kot danes. Bili so spoštovani, učenci pa so se jih tudi bali. Otroci so morali biti med poukom čisto tiho in poslušati. Roke so imeli na hrbtu ali na mizi. Večinoma so bili prijatelji, skupaj so hodili v šolo in domov, a včasih se je kdo tudi stepel. Popoldne se niso družili, saj so morali doma delati. Naloga staršev je bila, da poskrbijo, da otroci hodijo v šolo. Pogovornih ur še ni bilo, le če je bilo komu treba kaj posebnega povedati. Spominja se, da je rada hodila v šolo zaradi družbe in učenja. Najraje je sedela v prvi klopi, da je lahko večkrat pisala na tablo. (Pogovarjala se je Lejla Panjtar, 1. b.)

Pred vojno in med njo

Janko Šmid je šolo obiskoval v dveh delih – pred drugo svetovno vojno in po njej (v letih 1937–1946). Spominja se, da je učiteljica ocenjevala znanje, pa tudi pisavo. Učenci so se učili toliko, kot je bilo treba. Pohvaljeni so bili, če so redno pisali domače

naloge. Najpogostejša kazen pa je bila, da so uro po pouku morali ostati v šoli. Kdor je bil učitelj, je bil zelo pomemben človek. Vsi so ga spoštovali. Učenci so za malico od doma prinašali kruh in jabolka, radi pa so jedli koruzne žgance in mleko. (Pogovarjala se je Lana Šmid, 7. a.)

Valentin Petrač, učenec v letih 1937–1941. Učbenike so kupovali, potem pa jih dali mlajšim, saj se niso nič spreminjali. V šolo so nosili mapo, v njej pa par zvezkov in svinčnik. Tudi malico so prinesli od doma. Pohval skoraj ni bilo, kaznovali pa so jih fizično – s palico. V spomin so se mu vtisnili učitelji, ki so učence najbolj kaznovali. Peljali so jih tudi na izlete – peš na Jošta in na Bled. (Pogovarjal se je Grega Egart, 8. d.)

Lojzka Benedičič je v šolo hodila pred vojno in po njej, ko je opravila tudi tečaj, da so ji priznali štiri razrede (1938–1941, 1945). Pisala je v en zvezek: zadaj matematiko, spredaj slovenščino. V klopreh so imeli luknje za tinto in pero, a največ so pisali s svinčnikom. "V cekru" je nosila zvezek in leseno peresnico. Malico so takrat prinesli od doma. Nezakonski in revnejši otroci pa so dobili kaj v šoli. V šoli je bila tudi manjša knjižnica, da so se lažje naučili brati in zapeti kakšno pesmico. Učitelje so spoštovali, s sošolci pa so bili prijatelji. Starši so se morali javiti v šoli le, če so bili kakšni izgredi. Otroci so bili takrat zastrahovani in zmedeni zaradi vojne. "To so bili stresni časi. Spominjam se poti v šolo, sošolk in revščine. Za birmanske čevlje sem sama zaslužila s čipkami." (Pogovarjal se je Toni Šubic, 1. a.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1939–1944. "Bili smo zadnja generacija učencev, vpisana v 1. razred, ki je le-tega končala še v miru." Šola je bila v stavbi na Trnju 21. Tloris šole je bil večji od današnje stavbe. Bila je nadstropna: spodaj je bila učilnica 1. in 2. razreda, zgoraj pa 3. in 4. Šola je bila petrazredna. V veliki in svetli učilnici so imeli dvosedežne klopi in mizice, kateder, ki je stal za stopnico višje od tal, veliko računalo, sliko kmečkega dvorišča, peč na drva in večji obešalnik za odlaganje vrhnjih ob-

lačil. Na steni je bila velika črna tabla. Torbice so bili kar nahrbtniki, zašiti iz vrečevine ali trpežnega blaga. Imeli so en sam predal, obrobjen z luknjicami, v katere je bila vpeta vrstica. V Železnikih sta bila dva sedlarja, ki sta izdelala tudi lepše in trpežnejše nahrbtnike. V njih so nosili čitanko, dva ali največ tri zvezke, puščico (leseno ali iz blaga), pisali so najprej s svinčnikom, v drugi polovici leta pa tudi s peresnikom. Barvice so imeli le redki. Kar so potrebovali, jim je prinesel Miklavž. Šola je imela knjižnico, a le za učence višjih razredov (od 3. dalje).

"Na južni strani šole tik ob Sori je bil Sokolski dom. (Tako piše v anketi. Starejši domačini pa so me opozorili, da je tam stal Orlovski dom in da sta gospa Ramovš ter prof. Koblar vadila vse omenjeno v tem domu. Podatek o telovadbi in orodju pa ustreza obema – Sokolskemu in Orlovskemu domu. – Op. K. Primožič.) Gospa Tonika Ramovš nas je tam učila razne igrice in lepe hoje. Ob koncu prvega šolskega leta smo na osrednjem trgu nastopile s prikazom igrice Mi smo peričice ter Metulji in cvet. To je bila dogodivščina za nas in gledalce. V domu smo imeli tudi telovadbo. Najmlajše je urila gospa Anika Pfajger. Orodje je bilo namenjeno le starejšim. V pritličju doma je bila dvorana. Uprizarjali smo igre. Režiser je bil večkrat dr. France Koblar."

Deklice so v šoli nosile preprosto obleko, predpasnik, ki je pokrival celotno spodnjo obleko. Krojen je bil tako, da se je zapenjal na hrbtu. Na ramenih je imel širše naramnice z volančki. (Neznan zapisovalec.)

Vinko Rejc je leta 1939/40 obiskoval ljudsko šolo v stari Jugoslaviji, v letih 1941–1943 nemško šolo – "Volk Schule", po vojni pa osnovno šolo. Dve leti je pouk obiskoval v hiši Pr Štalc. V učilnici so bile mize s klopmi, tabla, kateder, računalo, peč na drva. Po vojni je primanjkovalo papirja, zato so pisali tudi na papirnate vrečke – "škrnlice". Uporabljali so čitanko, pri matematiki pa računalo s kroglicami. Čitanko, zvezke in puščico ter malico so nosili v nahrbtnikih iz blaga. Telovadili so samo zunaj. Učila ga je tudi Antonija Demšar. Za oceno je bilo pomembno znanje, poleg tega pa tudi pridnost. Za

kazen so stali v kotu ali pa so bili po pouku zaprti. Po osmi uri zvečer niso smeli biti zunaj. Učenci so prepevali ljudske, med vojno pa tudi nemške pesmi. Spominja se izleta, ko jih je Koscov Tone s tovarnjakom peljal na Gorenjsko. (Pogovarjal se je učenec iz 1. b.)

Neznan ustni vir: Leta 1941 se je začela vojna. Nemci so odpeljali slovenske učitelje in župnike. "Tudi našo učiteljico, gospo Marijo Demšar. V zameno smo dobili nemške učiteljice in nemško šolo. V župnišču je bil kindergarten. Za odrasle so organizirali popoldanske in večerne tečaje nemščine."

Leta 1942 so partizani napadli nemške postojanke: župnišče, šolo (tu je bilo skladišče), zvonik. Uničeno je bilo celotno Trnje: župnišče, šola, mežnarija in Orlovski dom.

V šolskem letu 1943/44: "Imeli smo slovensko šolo. Pr Štalc sem hodila v 3. razred. Med učenci je bilo tudi štiri leta starostne razlike." V šolo so hodili redno, le v najhujši zimi ne. (Neznan zapisovalec.)

Milica Vrhunc še vedno zna zapeti nemško otroško pesmico, ki so jo prepevali v nemški šoli. Otroci besedila sicer niso razumeli. "Korakali smo po Plac' in peli. Tako so nas učili nemščine," se spominja. S sošolkami so se na poti iz šole večkrat ustavile v Sokolskem domu. Tam je bil dobrodušen nemški kuhar, ki je vsaki odrezal kos kruha, one pa so poprosile: "Mit Honig." Posmejal se je in rekel: "Singen." Zapele so, on pa jim je kruh namazal še z medom.

Tu pa je pesmica, ki se je naučila v šoli. (Po pripovedi gospe Vrhunc jo je poiskala Martina Sedej.)

Brüderchen, komm tanz mit mir

*Brüderchen, komm, tanz mit mir,
beide Hände reich' ich dir,
einmal hin, einmal her,
rundherum, das ist nicht schwer.*

*Mit den Händchen klipp, klipp, klapp,
mit den Füßchen tripp, tripp, trapp,
einmal hin, einmal her,
rundherum, das ist nicht schwer.*

*Mit dem Köpfchen nick, nick, nick,
mit den Fingerchen tick, tick, tick,
einmal hin, einmal her,
rundherum, das ist nicht schwer.*

(Pogovarjala se je
Katarina Primožič.)

Med vojno in po njej

Dragica Bajželj, učenka v letih 1940–1946. Spominja se, da so bili v enem oddelku učenci od 1. do 4. razreda. Bilo jih je okoli 40. Poleti so v šolo hodili bosi. Šolske potrebščine so imeli v mapah, ki so jih nosili pod pazduho. Nekaj časa jo je učila učiteljica Demšarjeva, ki je bila zelo pravična. Nikogar ni zatirala, enaka je bila do vseh. Pohval ni bilo veliko. V šoli je bilo strožje kot danes. Za vsako manjšo napako je učenec moral zapustiti razred. Telovadbo so imeli v Sokolskem klubu. Na izlete so hodili peš. Šli so v Dražgoše, najdlje pa na Ratitovec, kjer ji je krava odgriznila rovak od jakne, ki je bila bratova. Spominja se zbadanja med otroci, ki so pripadali ali Orlom ali Sokolom: "Oru, oru, črn pt'č, jedu kašo k't prašč." (Pogovarjal se je Nejc Čenčič, 8. a.)

Niko Sedej je med vojno moral hoditi v nemški otroški vrtec, "kindergarten". Tam je bil, dokler niso s prijatelji pojedli nekaj pomaranč, ki so jih našli v kleti, kamor so bili kazensko zaprti. – Niso se držali skupine in so se z izleta v Snegovnik vrnili v vrtec pred vzgojiteljico in večino otrok.

Prvo leto po vojni je bila šola Pr Štalc. Učil jih je tovariš Rudolf Zajec. Med odmori so bili učenci na dvorišču pred šolo. Nekega dne, ko je pozvonilo začetek naslednje ure – z navadnim zvoncem so pozvonili učenci ali učitelji – je nekaj fantov skoči-

lo v učilnico kar skozi pritlično okno. Učitelja, ki jih je videl, je to razjezilo. Poklical jih je pred tablo in vprašal: "Kdo skače skozi okno?" Fantje so naštevati, kar jim je pač prišlo na misel. Kazen, ki je sledila, pa je bila: "Vsak naj tisočkrat napiše v zvezek: 'Skozi okno skače tat.'" In popoldne so kar nekaj časa porabili za to kazensko nalogo. Naslednjega dne je učitelj zvezke pogledal. Ni štel zapisov. Tisoč jih gotovo ni bilo nikjer. Pohvalil pa je sošolca, ki je kazen izvirno skrajšal. Napisal je: "1000X skozi okno skače tat."

Bil je čas, ko se je gradila nova šola. Šolski upravitelj Josip Zupančič je večkrat stopil v razred in izbral nekaj večjih fantov, da so se s tovornjakom odpeljali v Vodice po opeko za šolo v Otokih. Vozila sta jih dva šoferja – Zaman in Drol. Trinajstletni fantje so se z veseljem odpeljali na to pot. Doma pa niso nič vedeli za njihov "celodnevni delovni izlet". Kadar jih je v Vodice peljal šofer Viktor Drol, jim je, odraščajočim in vedno lačnim, ustavil v mlinu na Luši. Tam jim je gospodinja odrezala kose kruha in jih namazala z zaseko. V Vodica so na kamiona naložili še vročo opeko, potem pa čakali, da sta se vrnila. Medtem so

hodili po poljih in si iskali hrano. Nabirali so repo in korenje. Popoldne, ko sta bila kamiona spet v Vodica, so ju še enkrat naložili z opeko in še sami sedli na keson. (Pogovarjala se je Katarina Primožič.)

Tone Tavčar, učenec v letih 1942–1948, se spominja, da so pouk imeli zelo različno. Prilagojen je bil vojnim razmeram. Šolski prostori so se nahajali v treh stavbah: 1. in 2. razred sta imela pouk v hiši ob vhodu v cerkev sv. Antona puščavnika, 3. in 4. Pr Štalc ob potoku Sovivnik in 5. razred na Racovniku, v hiši pri mostu čez Soro. Učenci so sedeli v klasičnih lesenih klopek s kozarcem za črnilo, prostor je ogrevala visoka peč na drva (Lucova), svetlobo pa so nudila velika okna ter luči v obliki krožnika. Pisali so v črtaste zvezke s pisalom za pomakanje v črnilo. Torbice so bile skromne, sešite iz blaga. V njih so nosili tudi malico (kruh in jabolko). Zemljepis in zgodovino so se učili v zelo poenostavljeni obliki.

V 4. razredu, po vojni, je bil njegov učitelj Mulej, ki je imel izreden dar za poučevanje in čut za razposajeno mladež tudi izven šolskih obveznosti. V 5.

Birmanci leta 1942. Privatno sta jih poučevali (od leve proti desni) Minka Gortnar-Bekš in Tonika Ramovš. Poleg sta še Cirila Logar in Terezija Kristan. Vir: Naše poti, XXI. letnik, šolsko leto 1991/92

razredu ga je učil strogi in dosledni učitelj Josip Zupančič. Pri ocenjevanju so bile poleg znanja upoštewane tudi druge spretnosti in obnašanje. "Kljub otroški igrivosti, medvojnemu in povojnemu obdobju, so bile delovne navade na zavidljivi ravni. Pomembna je bila doslednost pri izvajanju postavljenih nalog." Otroci so bili opazovani tudi v času, ko ni bilo pouka. Če so storili prekršek, je bil ta obravnavan na pogovorih s starši. Učitelj je bil zelo spoštovana oseba – tako v šoli kot izven nje. "Pa še nekaj mi ni ušlo iz spomina. Na pogovorih učiteljev s starši so obravnavali prijetne in nepohvalne dogodke otrok. Učitelj Mulej je moji mami razlagal, da je 'vaš sin Tone humorist'. Naslednji dan pa je sosedna razlagala sovaščankam, da je 'sosedov Tone komunist'."

"Danes šola pomeni velik doprinos pri vsakodnevni opravi, nadaljnem izpopolnjevanju znanja in kasnejšem vključevanju v koristno delo za preživetje in družbeno dejavnost. Pohvale vredne so predstave, ko šola sodeluje na različnih družbenih področjih. Program predstavitve 10. številke Zbornika Železne niti je dobra popotnica za sou-

stvarjanje in varovanje kulturne dediščine." (Pogovarjal se je Frančišek Tavčar, 1. b.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1944–1952. Učno snov so s peresi pisali na papir, imeli pa so tudi tablice in krede. Zvezke in učbenike so nosili kar v rokah ali v vrečkah iz blaga. V spominu hrani učiteljici Miro Golob in Angelco iz Kranja. Na pamet so se morali naučiti le kakšne pesmi. V razredu je morala biti med poukom tišina, učenci so mirno sedeli. "Učitelji so nas najpogosteje za kazen pošiljali pred vrata. Neki sošolec je vedno nagajal dekletom in je zato velikokrat moral zapustiti učilnico." Obiskovala je tudi čipkarsko šolo. (Pogovarjal se je učenec iz 3. b.)

Marinka Rejc, učenka v letih 1945–1951. V začetku je obiskovala pouk Pr Štalc. Pri matematiki so uporabljali računalno, pri slovenščini pa čitanko, ki jo je "podedovala" od starejših bratov in sester. Imeli so platnene nahrbtnike, kasneje torbo za na ramo in nazadnje usnjeno torbo – aktovko. S seboj so nosili tudi malico in leseno peresnico. Oblečeni so bili

Partizanska šola na Češnjici. Učili sta učiteljici Ivanka Polajnar (levo na sliki) in Ivanka Mesec. Partizansko šolo so na Češnjici odprli leta 1944, pouk je bil po privatnih hišah. Ta fotografija je nastala Na dolin, pri hiši. Otroke so učili pisati, brati, računati in verouka. Foto: arhiv Petra Polajnjarja

v svoja oblačila. Pomembno je bilo, da so bila čista. Spominja se, da je šola dobila knjižnico šele okoli leta 1950. Hranila je predvsem dela slovenskih pisateljev. "Knjige smo izposojali učenci. Všeč mi je bila Visoška kronika. Knjige sem si izposojala tudi pri sosedih," je povedala. Pr Štalc je bila telovadba na dvorišču, v Otokih pa tudi na hodnikih. Namesto telovadbe so v času, ko so šolo še gradili, pomagali pri gradbenih delih. Nosili so opeko.

Ko je učitelj vstopil v razred, so vstali in ga pozdravili. Kontrolnih nalog ni bilo veliko. Vadili so lepomis. V višjih razredih so pisali veliko prostih spisov in stavčnih analiz. Dobro se spominja Zlate Gogala Lotrič, Stane Thaler in Jožeta Zupančiča. Vsi so jih veliko naučili. Učitelj je imel veliko veljavo. "Nismo se mu upali upreti. Tudi v kraju je bil pomemben. Naloga staršev pa je bila, da so nas spodbujali k učenju. Sicer pa v šolo niso veliko hodili."

Učenci so se morali veliko učiti. Večina otrok je bila pridnih, bile pa so tudi izjeme. Kdor ni bil priden, je moral v kot. Učenci so morali biti v razredu tiho. Roke so držali na hrbtu. Za kazen je kdaj komu priletela kreda v glavo. Pohvalili pa so jih ustno za dober spis, pesmico, ki so jo znali na pamet, ipd.

Izvenšolskih dejavnosti ni bilo. "Namesto tega smo

gradili igrišče." V pevskem zboru so peli učenci s posluhom. Njihov pevovodja je bil Jože Zupančič. Nastopali so na šolskih proslavah. Peli so ljudske in partizanske pesmi. Na šolske izlete so hodili peš, v višjih razredih pa so se peljali tudi s tovornjakom do Škofje Loke, naprej pa z vlakom. V spominu hrani izlet v zagrebški živalski vrt in zaključni izlet na Reko in v Pulj. Ob misli na osnovno šolo pomisli na leta, ki so prehitro minila.

Pa še zanimiv utrinek, ki ga je povedala: "Ker ni bilo obrazcev za spričevala, smo jih pisali sami. V zvezek smo napisali ime, datum rojstva ter spustili malo prostora. Potem je sledilo: 'sposoben za v 2. razred'. V prazen prostor je učiteljica napisala 'je' ali 'ni.'" (Pogovarjala se je Meta Rejec, 7. b.)

Stara mama (učenka v letih 1944–1951) je Maraku povedala, da je v šolo hodila najprej na Rudnem, kasneje pa v Železnike v novo stavbo v Otokih. V 1. in 2. razredu je šolske potrebščine nosila v cekarju iz blaga, v 3. in 4. pa iz koruzne slame. V 5. razredu je dobila usnjeno torbico – aktovko. V šoli je bila tudi manjša knjižnica, kjer so si izposojali samo knjige, ki so jih rabili za šolo. Učno uro je naznanil šolski zvonec. Učitelj je vstopil v razred, učenci pa so vstali. "Pred učiteljem smo imeli 'rešpekt'. To pomeni, da se

Učenci, ki so leta 1951 končali osnovno šolo, z razrednikom Josipom Zupančičem. Foto: arhiv Helene Kramar

je, kar je učitelj zahteval, naredilo brez ugovorov. Če smo jemali novo snov, nam je prvo uro razlagal, drugo pa spraševal. Konec ure je dal domačo nalogo. Če je bilo kaj narobe, smo bili po pouku zaprti." V pevski zbor so bili vključeni učenci, ki so imeli posluh. Pevodnja je bil gospod Josip Zupančič. Zbor je nastopal na šolskih proslavah. Na šolske izlete so bolj malo hodili. Spominja se izleta v Zagreb, kjer so videli živalski vrt. Malico so nosili od doma, nekateri pa so jo dobili tudi v šoli. "Po vojni je bilo tako, da če smo imeli doma eno kravo, nismo bili upravičeni do malice, ki so jo delili v šoli. Otroci bi takrat najraje jedli kaj sladkega, a tega ni bilo. Še kruha je bilo bolj malo." (Pogovarjal se je Marko Košir, 7. c.)

Učenci so postali po drugi svetovni vojni

Neznan ustni vir, učenec v letih 1945–1951. Zaključil je štiri leta osnovne šole ter I. in II. razred nižje gimnazije. Pouk je do leta 1948, ko so otvorili šolo v Otokih, potekal v dveh hišah: na Trnju zraven cerkve, en razred pa je bil na Racovniku – Pr Kosem. Pouk so še obiskovali od ponedeljka do sobote. Učil ga je tudi strogi učitelj Josip Zupančič. Dobro je znal slovnico. Zahteval je disciplino. Učiteljev so se bali in jih spoštovali. "Z vrstniki pa smo se zabavali kot sedaj. Tudi stekli smo se." Zaradi vojne je bila med sošolci precejšnja starostna razlika – tudi štiri in pet let. Na pamet so se učili letnice. Enkrat so se s tovarnjakom brez cerade peljali na izlet na Bled. (Pogovarjal se je Valter Šmid, 1. b.)

Marjeta Gortnar, učenka v letih 1945–1953. Osnovno šolo je obiskovala v hiši na Trnju (danes je to Demšarjeva hiša), nižjo gimnazijo pa v Otokih. Naučeno so obnavljali po svojih besedah in ne na pamet. Zvečer po osmi uri pa niso smeli v kino. "Petje je vodil Josip Zupančič. Nastopali smo na proslavah. Peli smo narodne in partizanske pesmi. Celo eno rusko. Šola mi pomeni usmerjanje v življenje." (Neznan zapisovalec.)

Marta Benedičič, učenka v letih 1945–1954. Prva leta je obiskovala šolo v Selcih, kasneje pa v Železnikih. Učna ura se je začela s ponavljanjem in spraševanjem, potem pa so vzeli novo snov. Pisali so tudi tihe vaje in šolske naloge. Domače naloge so pisali vsak dan, pa tudi učiti se je bilo treba. Če se je bilo treba kaj naučiti na pamet, so se naučili, drugače pa so snov ponavljali, dokler je niso znali. V šoli so dobili kruh z margarino, kakav ali čaj. Otroci so radi jedli marmelado.

"Veliko je pomenilo, kar so nam povedali učitelji. Vedno smo se veselili, ko smo imeli pogovore s prof. Thalerjevo. Ona nam je povedala veliko lepega za življenje." Najbolj so se bali, da bi morali za kaj odgovarjati ravnateljcu ali da bi bili zapisani v razrednico. Po osmi uri zvečer pa niso smeli ven tudi zato, ker jim starši tega niso dovolili. Ob koncu šole so šli na izlet v Beograd. S sošolci so bili veliki prijatelji. "Še danes se srečujemo, čeprav nas je še malo. Dokler so bili učitelji živi, smo se dobivali tudi z njimi. Šolska leta so bila lepa leta, a se tega takrat še nismo zavedali." (Pogovarjala se je Tea Benedičič, 2. a.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1946–1953. Za oceno je bila poleg znanja pomembna še natančnost pri lepopisju. Učitelji so jih kaznovali s palico in zausničami. Kazen je bil tudi pripor po pouku. "Spominim se, da je učitelj v najhujši zimi poslal učenca v Dašnico, da si umije ušesa." Na izlete so največkrat šli na Prtovč in v Kališe. Oblačila so bila revna, včasih jih je celo zeblo. Rada se je igrala igro gnilo jajce. (Pogovarjala se je Aneja Osolnik, 4. a.)

Janez Demšar, učenec v letih 1946–1953. Doma so se učili in pisali naloge. Na pamet so morali znati pesmi slovenskih pesnikov. Obvezna je bila obnova čtiva, ki so ga prebrali. "Učitelji so največkrat ocenjevali znanje. Le pri nekaterih je bilo pomembno tudi to, čigav si. V šoli je bil red. Učitelj je bil bog, ravnatelj pa nadbog. Vseh smo se bali in jih spoštovali." Pohvale so bile ustne, kazni pa tudi telesne. Učenec je dobil ključke ali kreda v gla-

vo, pa tudi za lase so jih potegnili. Po osmi uri zvečer niso smeli biti zunaj brez spremstva odraslih. Naloga staršev je bila, da so otroke kontrolirali in hodili na govorilne ure. V začetku malice ni bilo v šoli, kasneje pa – brezplačna. Radi so jedli kakav in "rumen UNRA sir". Vključen je bil v Telovadno društvo Partizan. Pevski zbor je v začetku vodil učitelj Zupančič, kasneje pa Fajgelnov Tone (Lotrič). Spominja se izleta v Ljubljano, kjer so si ogledali Narodni muzej in živalski vrt. Enkrat pa so šli peš v bolnico Franjo.

"V 1. razredu smo imeli verouk še v šoli. Februarja 1947 je bilo. Župnik Valentin Bertoncely je imel god. Kaj bi mu dali za god? Ker sem živel zraven župnišča, sem vedel, da gospod kadijo. Sošolcem sem predlagal, da mu kupimo cigarete, ker kadi kot Turek. To mu je pred uro povedala sošolka. Ko je župnik stopil v razred, smo zmolili očenaš, potem pa je stopil k meni in vprašal, kdo kadi kot Turek. Nisem še utegnil odgovoriti, ko je priletela močna klofuta, da sem odletel preko sosedu do peči. Nisem jokal in nisem se opravičil. Zame je to pomenilo konec verouka." (Pogovarjala se je Teja Demšar, 5. b.)

Jože Eržen, učenec v letih 1946–1954. Prva leta je hodil v šolo na Rudnem, v Železnikih pa je bil z generacijo prvih učencev, ki so sedli v klopi novozgrajene šole. Spominja se, da so se učili zvečer ali zgodaj zjutraj. Čez dan ni bilo časa, ker je bilo treba poprijeti za vsa kmečka dela. Učitelje so spoštovali, če so bili do učencev dobri in pošteni. Drugače so se jih bali, ker so bili zelo strogi. "Če nisi ubogal, si bil tepen ali zaprt po pouku. Pohvale pa smo dobili za dobre ocene in spoštovanje do starejših. Za oceno pa ni bilo vedno pomembno samo znanje. Dostikrat so bile, na žalost, pomembne tudi materialne dobrine." Učenci so radi igrali nogomet in smučali. Oblečeni so bili skromno. Pozimi niso imeli toplih oblačil. "Lep spomin imam na naš najdaljši izlet, ki je bil na otok Rab, in na proslavo, na katerih sem tudi nastopal." (Pogovarjal se je Amadej Eržen, 4. b.)

Neznan ustni vir, učenec v letih 1946–1955. Dva razreda je obiskoval v Selcih, potem je nadaljeval v Železnikih. Učitelji so bili primerno strogi in razumevajoči. Pravični do vseh enako. Uro so začeli s pregledovanjem domače naloge, nato so ponavljali snov prejšnje ure. Sledila so nova poglavja "po planu". "Doma se nisem veliko učil, sem pa dobro sodeloval pri pouku. Domačih nalog je bilo dovolj tudi za čez nedeljo." Učenci so bili dobri in slabši, a so se vsi dobro razumeli. Če je v kinu gledal film, ki ni bil priporočen, je bil kaznovan z dodatnimi nalogami. Zvečer so morali biti doma, ker tudi starši niso dovolili potepanja. "Takratna disciplina se težko primerja z današnjo. Šolski odmori pa gotovo niso bili tako hrupni. Šola je pomembna, a je premalo poudarjeno učenje za naprej v življenju." (Pogovarjal se je učenec iz 1. a.)

Ivanka Vrhunec je postala prvošolka leta 1947. Potrebščine so nosili v usnjeni torbi na ramenih. Pri strani je bil pripet lonček za čaj. Najraje so imeli učiteljico Julči Strnad, ker je bila zelo prijazna do učencev in se je rada smejala. V lepem spominu ima tudi profesorico Stanislavo Thaler. Ko je učiteljica prišla v razred, so morali vstati in pozdraviti. Nato so sedli in dali roke na hrbet, da so imeli ravno hrbtenico. "Za domačo nalogo je včasih zmanjkalo časa, ker smo morali doma veliko delati. Delovne navade pa so bile pri nekaterih enak problem kot danes." Malico so dobili v šoli. Oblečena je bila v pleteno jopico in krilo, obute pa je imela mamine čevlje. Spominja se izleta, ko so se z vlakom peljali v Vrbo in se pri tamkajšnji cerkvi lovili. (Pogovarjala sta se Nika Gartner, 4. b, in Klemen Gartner, 8. c.)

Marinka Demšar, osnovnošolka v letih 1947–1954. Eno leto je pouk obiskovala v skromno opremljeni učilnici v hiši na Trnju, nato v Otokih. V pletenem cekarju je nosila zvezek, svinčnik, radirko, pero, barvice ... Spominja se dveh zelo prijaznih učiteljic: Helene Piskernik in Barike Miško. Pri uri je učiteljica snov razložila, včasih pokazala slike ali

zemljevid, nato so snov zapisali po nareku v zvezek. "Pri ocenjevanju je bilo najpomembnejše znanje. Posamezne učenke pa so si višjo oceno prijokale." Tudi takrat so se morali učiti. "Po navadi sem se učila zjutraj. Na pamet smo se učili le pesmice, snov iz zvezka pa me je spraševala teta." Starši so jih k temu spodbujali, pri domačih nalogah pa le redko pomagali. V šolo so šli, če so jih tja poklicali. Včasih so kakšne učence zaradi napak v šoli doma tudi natepli. "Tudi takrat smo bili otroci živahni, posamezniki pa tudi nagajivi. Večina si ni upala ugovarjati učitelju." Najpogostejše šolske kazni so bile klečanje v kotu, lasanje, udarjanje z ravnilom po vseh prstih, podpis staršev, opomin, stanje pred učilnico. Telovadili so v razredu in na igrišču za šolo. Malico so dobili v šoli. Radi so jedli vse, kar je bilo. "Najbolj se spomnim arašidovega masla iz paketa mednarodne pomoči." Od šole je pričakovala boljšo prihodnost, kot so jo imeli njeni starši. "Znanje je pomembno, saj ti ga nihče ne more vzeti." (Pogovarjala se je Špela Demšar, 7. b.)

Marija Potočnik, učenka v letih 1947–1955. Vse štiri razrede nižje gimnazije je bil njihov razrednik Ivo Zorman. Učitelji so ocenjevali znanje in trud. Najboljši je bil izlet v Dubrovnik, kamor so odpotovali za cel teden, ko so bili v IV. nižji gimnaziji. Otroci so hodili tudi v počitniške kolonije. (Pogovarjala se je Manca Potočnik, 3. a.)

Jože Šmid, učenec v letih 1948–1956. Obiskoval je novo šolo v Otokih. Del pohištva je bil preseljen iz stare šole, nekaj pa je bilo novega. Snažilka je v vsaki učilnici kurila v peč. Garderoba je že bila, v copate pa se še niso preobuvali. V 1., 2. in 3. razredu je bilo v enem oddelku od 40 do 50 učencev. Tablic niso več uporabljali, "s papirjem pa je bila taka revščina, da se ne da povedati". Zelo popularen je bil nahrbtnik. "Enkrat sem ga pozabil doma, pa ga je mama prinesla za menoj." Šola je bila skromna, a imeli so veliko kulturno bogastvo – mnogo lepih in poučnih knjig. "Vsi učitelji in učiteljice so delo opravljali z dušo in srcem. Učili so z ljubeznijo, in žal, tudi s kakšno klo-

futo. Učitelj je učil, učenci smo se učili. Tako kot danes. Tako, kot bo, dokler bo obstajala osnovna šola. Dokler bo človeštvo. Delovne navade učencev pa so posebno poglavje. Če so bile usvojene doma, ni bilo problemov." Za osnovno šolo je bilo značilno, da se doma niso veliko učili. Nekateri učenci so poskušali znanje usvajati na pamet, vendar to ni šlo dolgo. Malico so jim kuhali že od 1. razreda. "Zelo smo jim bili hvaležni." Izvenšolskih dejavnosti, kot jih poznamo danes, še niso imeli. Počasi se je začelo s športom. Pevski zbor pa je bil. Pevovodja je po nekaj mesecih ugotovil, da "sem zelo skromen pevec. Tako je bilo moje pevske kariere konec." Spominja se izleta iz 1. razreda, ko so šli v Dražgoše. Videli so mnogo požganih in porušenih hiš. "Kot učenec in kasneje kot učitelj sem šolo cenil in spoštoval. Vsaka, ki jo dokončamo, je pomembna. To se prej ali slej pokaže." (Pogovarjala se je Pia Šmid Mihajlovič, 2. a.)

Franc Tušek, učenec v letih 1949–1957. "Bili smo prva generacija, ki je pouk obiskovala v novi stavbi vsa osnovnošolska leta." Prvo leto garderobe še niso bile dograjene. V prvih razredih so uporabljali računico, slovnico in čitanko, v nižji gimnaziji so nabavili še učbenika za zgodovino, prirodopis in zemljepis, v III. in IV. razredu nižje gimnazije pa tudi za kemijo in fiziko. V šoli je bila knjižnica z dotrajanimi knjigami. Pri izposoji so učenca vpisali na knjižni kartonček. "Ko je učitelj vstopil v učilnico, smo vstali in ga pozdravili z 'zdravo'. Pouk je bil odvisen od učitelja: lahko je bil zanimiv ali pa naveličan." V spomin se mu je vtisnil strog in oster ravnatelj Jože Zupančič. V lepem spominu pa mu je ostal učitelj in pisatelj Ivo Zorman. Poleg znanja je bilo pomembno tudi to, da je bil učenec discipliniran in da je redno pisal domače naloge. Učenci so za vzorno obnašanje in odlično znanje na koncu šolskega leta dobili knjižno nagrado. Za neprimerno vedenje pa podpis staršev, opomin in ukor. Nekateri učitelji so jim grozili s posebnimi vzgojnimi ustanovami – poplajševalnicami. "Spominov na šolo je veliko – lepih in grenkih. Vsako leto mi je krojač sešil novo obleko, čevljar pa izdelal čevlje za v šolo. Ti so me v začetku

vedno žulili. V IV. gimnaziji nas je razrednik Ivo Zorman peljal na končni izlet v Dubrovnik. Takrat sem bil prvič na morju. Osnovno šolo imam v spominu kot prijateljico, ki mi je odprla okno, skozi katero sem prejemal prvo znanje." (Pogovarjala se je Nuša Bernik, 4. a.)

Anton Lotrič, učenec v letih 1949–1957. Ob vходу v šolo sta bili dve garderobi. Ob zidovih so stale klopi, pod katere so zložili čevlje. Na steni so bili pritrjeni navadni obešalniki. Učbenike so dobili v šoli ali od starejših učencev. Učna ura je potekala približno tako kot danes, a vse v isti učilnici. Niso se selili. Na pamet so se največ učili pri slovenščini, in sicer pesmi in povesti slovenskih pesnikov in pisateljev. Eden izmed njegovih učiteljev je bil pisatelj Ivo Zorman. Učitelji so v glavnem ocenjevali znanje. "Včasih pa so se delale razlike tudi po tem, iz katere družine si izhajal." Najlepši in najdaljši je bil izlet z vlakom v Kranjsko Goro. Od tam pa peš na Vršič. Šli so tudi s kolesi na Praprotno, naprej pa peš na Lubnik. Z osnovno šolo so nekateri hodili poleti taborit v Fažano, Banjole pri Puli, Valdoltro ipd. "Poleti smo v šolo hodili bos in v kratkih hlačah, pozimi pa smo oblekli, kar smo najtoplejšega imeli." Rad se spominja poti v šolo in domov. Takrat se je veliko dogajalo. (Pogovarjal se je Aljaž Lotrič, 3. a.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1949–1957. Všeč ji je bilo, ker je bila šola nova. Učbenika – čitaniko in slovensko slovnico – so dobili v šoli, zvezke pa so kupili sami. Ura se je začela s pozdravom "zdravo". Rada se spominja tovariša Franceta Plešca, ker je bil zanimiv in za hece, ter tovariša Jenka, ker so pri njem morali brati tudi nazaj. Če je učenec naredil neumnost, so starši morali priti v šolo. Za enico so nesli domov podpis. Spominja se tudi telovadbe, ko so tekmovali v sankanju s Prtovčca in je zmagala. (Pogovarjala se je Taja Basaj, 8. d.)

Neznan ustni vir, učenec v letih 1949–1957. Doma so se učili, "kolikor so imeli časa in volje". Malico so dobili v šoli, dodali so jim tudi D-vitamin,

ribje olje iz paketov UNRA. Radi so jedli kakav, kruh, marmelado in sir. Izvenšolskih dejavnosti je bilo malo. Spominja se športa in šaha. Na izletu v Dubrovnik je prvič videl morje in se vozil z ladjo. Takrat jih je več imelo morskbo bolezen. (Pogovarjala se je Špela Gortnar, 9. b.)

Neznan ustni vir, učenec v letih 1949–1957. V šolski knjižnici so si izposojali knjige, ki so jih rabili "za obnove in proste spise. Smo si pa redne knjige sposojali ali kupili od starejših učencev in jih nato posodili ali prodali mlajšim." Delovne navade so bile približno take kot danes. Učenci so bili pridni, leni, problematični, razgrajški ipd. Razlogi za izostanke so bili: bolezen, smrt v družini, naravne katastrofe, slabo vreme, veliko snega ipd. Za neopravičen izostanek so "hitro dobili ukor". Učenci so imeli podobne odnose kot danes. Pretepali so se, potepali, kregali, tožili drug drugega ipd. Malico so najprej nosili s sabo, kasneje so jo dobili v šoli. Radi so jedli vse, kar so dobili. "Bolj ko je bilo sladko, boljše je bilo." Spominja se izleta, ko so se z vlakom peljali v Kranjsko Goro in nato pešačili na Vršič, ter tistega, ko so s kolesi šli na Praprotno, od tam pa peš na Lubnik. Poseben spomin hrani na smučarske tečaje, ki jih je med zimskimi počitnicami osnovna šola organizirala v Davči in na smučiščih v dolini. "Bilo je lepo, včasih malo skromno, a vendar lepo." (Neznan zapisovalec iz 1. b.)

Anton Šolar, učenec v letih 1950–1959. Prvih pet let je obiskoval šolo v Dražgošah, nato pa v Železnikih. Od tu se spominja zelo stroge učiteljice biologije in kemije Stanke Thaler, učitelja Pavleta Zajca, ki je dobro razlagal matematiko, ter učiteljice Milene Dobovšek, ki jih je veliko naučila pri slovenščini. Pohvale so bile redke. Kaznovani pa so bili tudi za prekrške izven pouka (npr. zaradi stolčenih oken na Rudnem so dobili ukor učiteljskega zbora). (Neznan zapisovalec iz 6. c.)

Rezka Rihtaršič, učenka v letih 1950–1958. V lepem spominu ima učiteljico Jožico Markelj, ker je

Učitelji 1953–54. Foto: Naše poti, XXI. letnik, šolsko leto 1991/92

bila pravična in "pripravna". Na urniku so imeli tudi lepopisje. (Pogovarjala se je Vika Rihtaršič, 7. a.)

Peter Trojar, učenec v letih 1950–1958. V šolski knjižnici so si lahko izposodili po eno knjigo. Ko so jo vrnili, so dobili drugo. Jože Zupančič je bil strog učitelj. "Če nisi bil priden, te je pocukal za 'ta sladke'. Plešec je bil bolj humoristične narave." Kaznovani so bili tudi tako, da so kakšen stavek napisali po stokrat. (Pogovarjal se je Jure Trojar, 4. a.)

Rado Jakob Lotrič, učenec v letih 1950–1958. V učilnici so imeli poleg klasičnih šolskih klopi s stoli tudi stoječe peči "kraljice", viseče luči in velika okna. V copate se niso preobuvali. V zvezke so pisali s svinčniki, pozneje pa z nalivniki, nekateri tudi s kurjimi peresi. Zvezke, učbenike, puščico in ostali šolski pribor so nosili v "ogromni torbi – aktovki". Spominja se mnogih učiteljev. Pavle Zajc, Julči Strnad, Stana Thaler, Franc Plešec, Mlakar, Jože Zupančič, Ivo Zorman, Milena Dobovšek, Jenko "so bili pedagogi, strokovnjaki, naprednjaki, naravovarstveniki". Učitelj je bil "alfa in omega". Tega danes ni več zaslediti. Šolsko uro so začeli s pozdravom "Za domovino s

Titom naprej!". Za oceno je bilo najbolj pomembno znanje, bilo pa je še nekaj kriterijev za plus in minus. "Učenci smo bili vzorni, manj vzorni in tudi nagajivi in leni. Originalna množica. Učili smo se za sproti. Nekateri bolj, drugi manj. Domačih nalog je bilo kar veliko, včasih tudi kazenske." Za kazen so tudi klečali, opravljali fizična dela, nosili domov podpise, ukore in bili po pouku zaprti. Vedenje so jim ocenjevali z ocenami od 1 do 5. Poznali so 'horo legalis'. Odnos do šole in učiteljev je bil spoštljiv. Šola je imela prednost pred vsem ostalim. Bila je obvezna in pripravila je človeka na nadaljnje življenje. Vsak se je trudil po svojih močeh. Starši so učence usmerjali, jim pomagali pri delu in učenju, jih vzgajali in nadzirali.

Malico so dobili v šoli, kosila pa ne. Oblečeni so bili "dokaj revno, komaj zadostno glede na vremenske razmere". Na izlete so jih peljali na morje, v zgodovinske kraje, po hribih. V II. razredu nižje gimnazije (kasneje v 6., danes pa v 7. razredu) jih je razrednik Ivo Zorman za kazen – zaradi nediscipline – na končni izlet peljal na Lubnik. "Spominjam se nastopa razreda na šolskem hodniku. Ob Kovaški smo skoraj vsi zbežali z odra zaradi smeha in nedi-

scipline. To so bila lepa leta, polna iger in športa – dobil sem tudi pokal v smučanju. Osnovna šola je temelj nadaljnega življenja." (Pogovarjala se je Maja Lotrič, 5. b.)

Mira Gaser, rojena Koblar, učenka v letih 1951–1959. V garderobah so se preobuli in slekli vrhnja oblačila. V zvezke so pisali s črnilom, ki se je nahajalo v črnilniku, nameščenem v klopi. Ker je bilo na mizi in v zvezkih veliko pack, so potrebovali tudi pivnike. Imela je zelo lepo torbico, v kateri je nosila šolske potrebščine, copate, brišačko, puščico itd. Šola je imela tudi knjižnico. Ne spomni se, katere knjige si je izposojala. Veliko so jih imeli tudi doma. Učna ura je potekala tako kot sedaj, le da pri delu niso uporabljali računalnikov, televizije in drugih tehničnih pripomočkov. Kljub temu so se veliko naučili in bili uspešni. Učenci so bili delavni in marljivi. Tudi ona je bila pridna in rada se je učila. Učenci so imeli spoštljiv odnos do šole. To je bila za marsikoga edina možnost, da si pridobi znanje. V razredu so se dobro razumeli in si med seboj pomagali. Odsotni so bili zaradi bolezni, pozimi pa tudi zaradi plazov. Takrat so sneg odstranjevali z lopatami, orali pa s konjsko vprego. Njeni starši so se redno zanimali za njen uspeh in jo spodbujali k učenju. Oče in mama sta hodila tudi na šolske prireditve (proslave, igre ipd.). V pevski zbor je bilo vključenih malo učencev. Vodil jih je prof. Anton Lotrič (stric tenorista Janeza Lotriča). Nastopali so na šolskih in krajevnih proslavah. Peli so narodne, partizanske, domoljubne pesmi.

"Najlepše pa se mi je zdelo, ko smo se po pouku dobili na igrišču, kjer smo velikokrat igrali med dvema ognjema ali odbojko tudi z učitelji." Spominja se tedna, ko so smučali na Soriški planini. "Zvečer smo se s smučmi spustili v Sorico, prespali v šoli na tleh, zjutraj pa si spet oprtali smuč in se vzpeli na planino. Kdo bi to danes počel?" Med izletu je omenila vzpon v Golico, obisk živalskega vrta in Cankarjeve sobe na Rožniku, "kjer je sošolka sedla na pisateljevo posteljo in jo podrla". Na koncu 8. razreda so bili

na končnem izletu v Fažani. Od tam so šli na Brione, kjer je videla tovariša Tita in Haileja Sellasieja. To je bilo za takratni čas posebno doživetje. (Pogovarjala se je Katja Prezelj, 8. c.)

Neznan ustni vir, učenec v letih 1951–1959. Šola je imela tudi knjižnico. Izposojali so si Andersenove in Grimmove pravljice. Povesti za mlade je bilo zelo malo. Brali so Pod svobodnim soncem, Bevkove povesti, Skozi puščavo in goščavo itd. Najbolj se spominja učitelja Alojza Jenka, ki je učil zgodovino in srbohrvaški jezik. "Bil je invalid, zato smo mu večkrat pomagali nesti aktovko in prinesli kosilo iz gostilne." Spominja se, da jih je učitelj matematike kaznoval, ker se niso naučili Pitagorovega izreka. V nedeljah dopoldne so imeli plesne vaje. "V času mojega šolanja smo že vnaprej vedeli, da ni veliko možnosti za nadaljnje šolanje. Pričakoval sem, da bom izbral poklic, postal učenec vajeniške šole in že z vajeniško nagrado poskrbel, da ne bom več v breme družini." (Pogovarjala se je Petra Špacapan, 8. c.)

Ana Bogataj, učenka v letih 1951–1959. Knjige so jim v šolski knjižnici izposojali razredniki oz. učitelji slovenskega jezika. Najpogosteje so jemali knjige za domače branje. Rada se spominja prijaznih učiteljic iz 3. in 4. razreda. Učili sta jo Zlata Toman in Jožica Šarabon (poročena Markelj). Tudi vse ostale hrani v svojem spominu. Vsak je bil nekaj posebnega. Učence so kaznovali za klepetanje, pretepanje, pa tudi za neprimerno vedenje izven šole. "Učiteljev smo se bali. Predvsem pa smo se bali nekaterih starejših sošolcev, učencev, ki so razred ponavljali." V pevskem zboru, ki ga je vodil Tone Lotrič, je bilo veliko pevcev (40 do 50). Peli so narodne in partizanske pesmi. Izletov je bilo malo. "V najlepšem spominu mi je ostal izlet v Cerkno in bolnico Franjo." Všeč ji je bila tudi vožnja s tovornjakom v Kranj, kamor se je pevski zbor peljal na nastop. To je tudi čas, ko so učenci pomagali graditi igrišče pri šoli. (Tam zdaj stoji telovadnica, op. K. Primožič.) (Pogovarjal se je Gaber Rant, 3. b.)

Neznan ustni vir, učenec v letih 1953–1961. V svetlih učilnicah so bili položeni leseni ladijski podi, okna so bila večkrilna, v kotu je stala okrogla peč na drva. Sprva so oblačila puščali v regalih, ki so stali na hodniku pri učilnicah. Kasneje je bila garderoba pod stopnicami, nato pod teraso. Nazadnje je bila v prizidku zgrajena nova. V 1. razredu so prihod učiteljice pozdravili tako, da je najboljši učenec stopil pred tablo in vzkliknil: "Za domovino s Titom ..." Ostali pa so vstali in v zboru odgovorili: "... naprej." Nato so sedli. Sprva so pisali s svinčniki in peresi, kasneje z nalivniki. Kemični svinčnik je bil prepovedan. Potrebščine so nosili v platnenih nahrbtnikih. Le redki, predvsem bogatejši učenci, so imeli usnjene torbe. Knjižnica je bila, a gradiva za mlajše učence ni bilo veliko. Za višješolce pa je bilo obvezno branje knjig iz šolske knjižnice. Izposojno je vodila učiteljica slovenskega jezika. Učili so ga tudi Franc Plešec, geograf, tehnik in humorist, Pavle Zajc, najboljši učitelj matematike, Stana Thaler, edina učiteljica kemije daleč naokoli, Jože Cuderman, dober telesnovzgojni učitelj. Strah in trepet vsem učencem pa je predstavljal ravnatelj Jože Zupančič. Med odmori so "noreli po hodnikih in se drsali po novih parketih, ki so jih položili okoli leta 1960". Vključen je bil v športne izvenšolske dejavnosti, tehnični pouk in branje. "Pevovodja smo dobili v 5. razredu. Gospod Tone Lotrič je bil dober učitelj glasbe, jaz pa nagajiv učenec. Večkrat me je spodil s pevskih vaj. Kasneje sem spoznal, da je glasba moje veselje in konjiček. Peli smo pionirske in narodne pesmi." Spominja se dveh izletov: enega v Sorico, ko se je prvič peljal z avtobusom, in drugega v Ljubljano v Tivoli, kjer je padel z vrtiljaka. "Šola ni bila najpomembnejši dejavnik niti staršem niti otrokom. Pomembno je bilo delo doma, na kmetiji, ter zaslužek za preživetje." V spominu ostajajo zanimivo delo pri tehničnem pouku in krožku, stroge kazni nekaterih učiteljev, humor prof. Plešča, prijatelji, sošolci in njihove skupne norčije. (Neznan zapisovalec iz 2. a.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1953–1961. Učilnice so ogrevali s pečmi, ki jih je kurila čistilka,

drva pa so morali nanositi učenci. Pri učni uri so najprej pregledali domačo nalogo. Potem so jemali novo snov. Tihe vaje so pisali samo v višjih razredih. Učili so se iz knjig, nekaj snovi pa so zapisali v zvezke. Učiteljev so se običajno bali, čeprav so bili nekateri manj strogi. "Učitelj je imel absolutno prav. Nismo jim ugovarjali. Spraševali so nenapovedano. Če se je razbila šipa na oknu ali vratih, so morali zbrati denar za popravilo. (Pogovarjal se je Žan, 3. a.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1953–1961. "V šolski knjižnici je bilo nekaj knjig. Spomnim se, da je prof. Dobovškova prinesla knjige v razred in smo izbirali za čtivo. Rada sem brala pravljice." Potrebščine je nosila v pletenem cekarju. Za risanje tudi vodene barvice in za matematiko šestilo. Učiteljem niso ugovarjali, tudi vprašali ne, za kar ji je danes žal. Učitelj je imel veljavo, ki je danes nima več. "Danes imajo otroci preveč pravic in premalo obveznosti." Kdor ni imel naloge, je moral po pouku ostati v razredu. Kaznovani so bili lahko tudi za dogajanje izven šole, npr. ko so šle prijateljice zvečer v kino. Pevski zbor je vodil Tone Lotrič. Šli so tudi na pevske revije v Kranj, Celje in na Jesenice. Telovadili so na hodniku ali pa zunaj na igrišču. (Pogovarjala se je Zala Frelih, 8. a.)

Ana Cvetka Bešter, učenka v letih 1954–1962. Prva štiri leta je obiskovala šolo pri sv. Lenartu, ostala štiri pa v Železnikih. Učbenike so uporabljali pri vseh predmetih. Dobili so jih od starejših bratov in sester ali pa v šoli. V spominu ji je ostala učiteljica Cecilija Grivar, por. Kregar. Njena učenost, dobrotu in milina. "Znala je prisluhniti našim težavam. Bila je pokončna, ker je tudi v "svinčenih časih" živila Boga." Za oceno so bili pomembni znanje, pamet, pridnost, vztrajnost. Učitelj je bil avtoriteta, spoštovan človek, ki je nekaj veljal. Kar je rekel učitelj, je bilo sveto. "Pa tudi starši jim niso oporekali in grozili z odvetniki." Nekaj posebnega je bil izlet, ko so se ob končanem šolanju z letalom peljali iz Zagreba v Beograd. Vodja tega izleta je bil učitelj Pavle Zajc, razrednik 8. razreda. "Bilo je nepozabno. Za tiste

Učenci 6. a z razrednikom Francem Pleščem, 1960. Foto: vir neznan

čase zelo imenitno." Lepe spomine ima na šolska leta, na druženje in učenje, posebno pri petju in moralni vzgoji. V 7. in 8. razredu je pisala dnevnik, "in ko ga danes prebiram, se nasmejem," pravi. Rada je sodelovala na proslavah. Deklamirala je in ravnatelj Marjan Kne jo je vedno pohvalil. "Zdaj šolanje v Železnikih že obiskujejo moji vnuki. Mislim, da se trudite naučiti čim več. Pogrešam lepopisje, domovinsko vzgojo, ocenjevanje vedenja, verstva sveta." (Pogovarjala se je Estera Bešter, 7. c.)

Minka Mohorič, učenka v letih 1954–1962. V tistem času so učenci doma pomagali pri raznih opravilih, zato je bila šola v drugem planu. Če so učenci v šoli pozorno poslušali razlago, se jim doma ni bilo treba veliko učiti, razen če se je bilo kaj (npr. pesem) treba naučiti na pamet. Zelo jo je zanimal zemljepis. Domače naloge je bilo kar precej pri matematiki, slovenščini, fiziki, tujem jeziku in glasbi. Spominja pa se, kako jih je učitelj matematike čakal pred garderobo, ko so prišli v šolo, in kontroliral, ali imajo napisano domačo nalogo. Učenci so bili najpogosteje kaznovani zaradi slabega vedenja. Po pouku se je v višjih razredih rada pridružila učencem, ki so na igrišču igrali odbojko ali košarko. V posebnem spominu hrani ravnatelja Poldeta Kežarja, ker je podpiral tudi šport. "Kar sem se naučila, mi veliko pomeni. Danes

več kot takrat, ko sem obiskovala šolo. Redno pisanje domačih nalog in sprotno učenje snovi zelo olajša uk." (Pogovarjala se je Tisa Mohorič Bonča, 1. a.)

Neznan ustni vir, učenec v letih 1954–1962. Do 4. razreda so imeli pouk popoldne. Disciplina je bila precej strožja od današnje. Učitelji so učence tudi pretepali, lasali, zapirali po pouku. Prevoza ni bilo in so v šolo hodili peš v vsakem vremenu. Nekoč so imeli v Davči smučarski tečaj. Zaradi obilice snega so precej poti do šole v Davči, kjer so bili nastanjeni, prepešali. S seboj so tovorili vso opremo in prtljago. "Ko smo gradbinci rušili stari del šole, mi je bilo kar malo hudo." (Neznan zapisovalec iz 4. b.)

Vinko Čemažar, učenec v letih 1954–1962. Prva štiri leta je hodil v šolo v Leskovici, od 5. razreda naprej pa v Železnike. Da so zaslužili denar za izlet na Reko, kamor so se peljali s tovornjakom, in z ladjo na Rab, so sadili smrečice. Ker so v šolo hodili kmalu po vojni, so imeli otroci po torbah naboje, ki so jih našli v gozdu. "Nekoč so mi pri telovadbi leteli iz žepov, zato sem bil po pouku zaprt." (Pogovarjal se je Matej Pohleven, 7. a.)

Tončka Marenk, učenka v letih 1954–1962. To je bil čas, ko so učitelji imeli avtoriteto. Otroci so se

jih tudi bali. Nekateri so bili do učencev tudi preveč strogi in nesramni. Neposlušne so poslali iz razreda. Pela je v pevskem zboru in nastopala v igralski skupini. Po končani osnovni šoli je morala na delo v tovarno, čeprav so ji učitelji priporočali nadaljevanje šolanja. Kasneje ji je bilo žal. "Naj otroci čim manj uporabljajo računalnike. Delovne navade naj dobijo doma." (Pogovarjal se je Tadej Marenk, 8. a.)

Anton Globočnik, učenec v letih 1955–1963. "Šolo sem jemal kot potrebno in koristno obveznost." Ure so različno potekale. Pregledovanju domačih nalog je sledilo predavanje oz. razlaga nove snovi, reševanje vaj ipd. Učitelji so veliko narekovali, učenci pa zapisovali v zvezke. Šolske naloge so pisali v posebne zvezke. Med učenci so bili nekateri bolj, drugi manj zainteresirani za šolsko delo. Danes imajo več spodbude doma. "Doma se nisem učil. Pogosto sem nalogo pisal med odmorom, ker sem nanjo doma pozabil. Spomnim se, da smo se otroci popoldne veliko igrali in se družili zunaj. Zato smo se dobro poznali. Tega zdaj ni več." Učitelj je bil spoštovan. "Učenci smo imeli 'rešpekt' pred njimi, doma pa nobene potuže za naše norčije. Za kazen je bilo treba kdaj kaj večkrat napisati, včasih smo ostali tudi po šoli. Priletela je kakšna kreda ..." Pohvale so bile ustne ali pripisane k dobro napisani nalogi. Obiskoval je fotografski krožek, ki ga je vodil gospod Matevž Šmid. Gospa Ladi Trojar jih je učila igranja dramskih iger. Med neko predstavo je dvakrat podrl kulise. "Igra je kljub vsemu uspešla in za nastop sem bil pohvaljen. Kulise – gore in drevesa – so se čudežno postavljale nazaj. Z gospo Ladi se temu še danes nasmejeva." Knjižnice se ne spominja. Bil pa je v šoli prostovoljno naročen na knjige iz zbirke Čebelica, kasneje na Sinjega galeba. "Starši so mi redno kupovali knjige. Te so bile običajno darilo za rojstni dan, god, božič, Miklavža. Skoraj vse sem ohranil do današnjih dni." (Pogovarjal se je učenec iz 1. a.)

Neznani ustni vir, učenka v letih 1955–1963. Osnovnošolska leta ji predstavljajo brezskrbno živ-

ljenje in mladost. Učitelji so ocenjevali znanje, na oceno pa sta vplivala tudi učenčev trud in zainteresiranost. Gospa Stana Thaler je bila stroga in zahtevna učiteljica kemije, gospod Pavle Zajc pa matematike in fizike. "Bolj kot slabe ocene smo se bali njega." Pohval ni bilo preveč, uporabljane kazni pa krcanje po rokah, vlečenje za ušesa, pošiljanje pred razred, stanje v kotu ... Knjižnica je bila na hodniku, knjižničarka je bila ena izmed učiteljic. Poleg pouka je bila vključena v čipkarsko šolo, obiskovala je rokomet in fotografski krožek. Nekoč je starši zaradi slabih ocen niso pustili na morje z vrstniki. Ravnatelj Kejžar jo je poklical v pisarno, da bi ji povedal, da imajo starši prav. Za tolažbo ji je podaril povečano fotografijo njene glave. (Pogovarjala se je Sara Šmid, 9. a.)

Neznani ustni vir, učenec v letih 1955–1963. Učitelje, oz. tovariše, kot so jim rekli, so učenci spoštovali in ubogali. Za malico so radi jedli mlečni riž, jabolka in kruh. Doma ni bilo dovolj hrane. Vsi krajani so dobivali pakete iz Amerike. Najboljša sta bila sir in mleko v prahu. (Pogovarjal se je Marko Jugovič, 4. a.)

Tinkarina stara mama, učenka v letih 1956–1963. Prva leta je obiskovala šolo na Zalem Logu, nato v Železnikih. Ker je bila doma od daleč, med učenci ni imela prijateljev. Učitelji so bili spoštovani in cenjeni, ker takrat ni bilo veliko izobraženih ljudi. Učencem so ocenjevali znanje, pomembno pa je bilo tudi redno pisanje domačih nalog. Če niso znali, so dobili cvek, če niso imeli naloge, so bili zaprti. Odlični učenci so dobili knjigo. Na izlete so šli v živalski vrt, hodili na pohode. Najbolj se spominja tedna, ki so ga preživeli na otoku Krku. (Pogovarjala se je Tinkara Kokalj, 6. b.)

Manca Nastran-Benedičič, učenka v letih 1955–1963. Ko je učitelj vstopil v razred, so vstali in ga pozdravili. Predstavili so se reditelji. Tabla je morala biti čista. Šele ko je rekel: "Sedite," so brez hrupa sedli. Pouk je potekal v tišini. Izpostavila je učitelja Zajca, ker je bil strog in sposoben, ter učitelja Plešča,

ker je bil zabaven in hitre jeze. Učiti se je bilo treba vsak dan. Najprej je bilo treba opraviti potrebna dela doma, šele zvečer je pisala nalogo in se učila. "Učili smo se skupaj s starejšimi sestrami in brati." Delovne navade so jim privzgojili že doma. Starši so v šolo hodili na sestanke in plačevali šolsko malico. V šoli so radi malicali mlečni riž s kakavom ali pa kruh z dve-ma rezinama ljubljanske salame. V 8. razredu je dobi-la prvo nalivno pero, prej je pisala s peresnikom na tinto. Učitelji so učence tudi kaznovali. Polega tega, da so bili včasih po pouku zaprti, je bilo kdaj treba po stokrat napisati npr. "Med poukom ne klepetam". Nekateri učitelji so prisilili tudi klofuto. "Ko je bil 1. april, je sošolec učitelja naaprilčkal. Ker ta ni bil za hece, smo takoj pisali kontrolno nalogo za oceno. Uspešen učitelj je bil samo tisti, pri katerem smo začutili, da predmet z veseljem predava." Spominja se, kako so fantje v 6. razredu učitelju fizike, tovarišu Poldetu Kej-žarju, nastavili pokvarjen stol. "To se mi še danes zdi nezaslišano." Šole se spominja po pridobljenem zna-nju in veselem druženju s sošolci. "Te vezi ostanejo za zmeraj." (Pogovarjala se je Laura Benedičič, 9. a.)

Jana Leva, učenka v letih 1956–1964. Šolo je z veseljem obiskovala. Dala ji je osnovno znanje in splošno izobrazbo za naprej. Poleg ostalih potreb-ščin je v šolski torbici nosila tudi copate v vrečki iz blaga in prtiček za malico. V začetku so v šolo nosili tudi malico, potem pa so jo lahko naročili v šoli. Ku-hala jim je gospa Tončka. Največkrat enolončnice. Otroci pa so radi jedli kakav, marmelado in skutne namaze. Učitelji so bili strogi. Imeli so avtoriteto. Učenci so jih spoštovali. "Pouk je potekal v tišini. Poslušali smo predavanje, saj smo snov potem ob-navljali." Nekoč so za kazen, ker niso bili tiho, vsi celo uro stali. "Enemu je postalo slabo. Padel je po tleh in polili smo ga z vodo." Tudi sošolci so bili pri-jateljji. Med njimi je bilo več tovarštva in pomoči. Hitro so drug drugemu priskočili na pomoč, če je bilo treba. "Zjutraj smo se učenci iz zgornjega dela Železnikov – s Plavža, Racovnika in Trnja – ter iz Smoleve in Ojstrega Vrha zbrali in skupaj nadalje-vali pot proti šoli. Tudi po deset nas je bilo. Pot je

bila zanimiva in je hitro minila, ker je vsak povedal kakšno dogodivščino." Pozimi jih je včasih zeblo, ker niso imeli tople obutve. V spominu ji je ostal zaključni izlet v 8. razredu, ko so šli za en teden v Split. (Pogovarjal se je učenec iz 4. b.)

Peter Nastran, učenec v letih 1956–1964. Ve-čina (tri četrt) učencev je imela pohvalne delovne navade, ostali primerne. Učitelji so njihovo znanje preverjali pred tablo. Med poukom je vladala tiši-na. Kaznovani so bili tudi fizično ali pa so po stok-rat pisali določeno stvar, npr. "Nikoli več ne bom preklinjal". Spominja se izleta v Bohinj, ko je, takrat šestošolec, padel v vodo. V 8. razredu je prvič videl morje. Šola je prinesla tudi prijateljstva, ki še vedno trajajo. (Pogovarjal se je učenec iz 8. a.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1956–1964. Najbolj se spominja prof. Pavleta Zajca, ker je znal naučiti in je bil zelo pravičen. Učil je matematiko in fiziko. "Učitelji so nas pohvalili, če smo bili uspešni. Kazni se pa ne spominjam, saj smo bili kar priden razred." Sodelovala je pri literarnem krožku, pela v pevskem zboru in igrala rokomet. S sošolkami in sošolci se še srečujejo na obletnicah valet. (Pogo-varjal se je učenec iz 1. a.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1956–1964. Garderoba je bila skupna za vse učence. Učitelji so imeli precej večjo veljavo kot danes. "Nekateri so se tudi obnašali, kot da so vsemogočni." Rada se spo-minja učiteljice Martine Sedej, ki je bila prijazna in dobra učiteljica. V osnovni šoli je bila tudi taborni-ca. (Pogovarjal se je učenec iz 4. b.)

Darinka Megušar, učenka v letih 1956–1964. Otroci so imeli delovne navade. Pisali so domače naloge in se učili. "Če si dobro poslušal, se je bilo treba manj učiti." Učitelje in starše so spoštovali. "Učiteljev smo se kar malo bali. Bolj smo vedeli za dolžnosti kot za pravice." Največkrat so telovadili na hodniku pred tremi učilnicami. Vključena je bila k rokometu, streljanju, igrala je košarko in med dve-

ma ognjema, obiskovala fotografski in dramski krožek ter pela v pevskem zboru. Imeli so lepe izlete na Bled, v živalski vrt in v Postojnsko jamo. Dva dni so bili na Pohorju, tri na Ratitovcu, v Splitu pa kar šest. "Bilo je enkratno!" Da so zaslužili denar za take izlete, so pogozdovali smrečice. Malico so dobili v šoli, in to zelo dobro. To je bil čas, ko so otroci najraje jedli kruh in "ameriški oranžni sir". V šoli so se veliko naučili. Znanje so uporabili v srednjih šolah, v službah in v življenju na splošno. "Na splošno imam na ta čas zelo lepe spomine. Bili so veseli in žalostni dogodki, pa tudi traparije smo počeli. Bodite vztrajni in korajžni – učenci in učitelji!" (Pogovarjal se je Matic Megušar, 8. c.)

Milka Trdina Benedičič, učenka v letih 1956–1964. Iz šole v Martinj Vrhju je prišla v Železnike. "Učne ure so potekale tako, da smo bili vsi nenehno zaposleni." Rada se spominja ur telovadbe na igrišču, ko so se šli skrivati in igrati nogomet. Od pouka so izostali le, če so bili bolni ali če je bilo na kmetiji veliko dela. (Pogovarjal se je učenec iz 5. a.)

Mira Rojc, učenka v letih 1957–1965. Bila sta po dva oddelka enega razreda. V vsakem je bilo od 28 do 32 učencev. V septembru so malico nosili od doma, potem so jo dobivali v šoli. Pevski zbor je vodil Anton Lotrič. "Najbolj se mi je v spomin vtisnila pesem Ribn'čan Urban, s katero smo šli tudi na pevsko tekmovanje." Učitelje so spoštovali in se jih bali. Pred njimi so imeli tremo. Dobili so ukor, če so šli zvečer v kino. (Pogovarjala sta se Filip Pintar, 3. a, in Ajda Gartner, 7. b.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1957–1965. Časa za učenje je bilo bolj malo, ker so morali doma pomagati pri hišnih opravilih. Spominja pa se, da se je na pamet učila pesmi, poštevanko in cirilico. Otroci so bili takrat ubogljivi. Učitelje so bolj poslušali in jih ubogali. "Da si bil pohvaljen, si se moral zelo potruditi, brez napake povedati pesem ali pa pri zemljepisu narisati res lep zemljevid. Za kazen pa je bilo dovolj, če si klepetal ali nagajal sošolcu. Takoj

si stal v kotu, obrnjen proti steni. Če česa nisi znal, si bil po pouku zaprt. Včasih je kateri izmed učiteljev za kaznovanje uporabil tudi ravnilo." Učila jo je Kati Verčič, ki je znala podati snov in ni delala izjem. Obiskovala je telovadni krožek in ročna dela. Otroci so radi jedli vse, "ker smo bili večkrat lačni kot siti". (Pogovarjal se je učenec iz 3. b.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1957–1965. Tako kot danes je bilo znanje tudi takrat zelo pomembno. Rada se spominja učiteljice Martine Sedej. "Bila je srčna in prijazna. Znala nam je predavati učno snov." Lep spomin ima na valetu, "ker smo mislili, da že nekaj znamo, pa ni bilo tako veliko". Mlečnega riža s kakavom pa ni rada jedla. (Pogovarjal se je učenec iz 2. a.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1957–1965. Učitelju niso upali ugovarjati. Nekoliko so se jih bali. Najbolj ji je ostala v spominu profesorica Stana Thaler, ki je učila biologijo. Vse je znala lepo razložiti, bila pa je tudi stroga. Duhovit, včasih pa zelo strog pa je bil učitelj zemljepisa Franc Plešec. (Pogovarjal se je Nejc Markelj, 8. d.)

Neznan ustni vir, učenec v letih 1957–1965. V razredu jih je bilo 37. Poleg šolskih potrebščin so s seboj nosili tudi copate, serviete (prtičke) za malico ter brisačo. Ure so potekale podobno današnjim. Kdor ni bil tiho, je moral v kot in gledati v zid. Učbenike so imeli, pri zemljepisu pa tudi atlas. Učil se je po potrebi. Za dobro oceno so poleg znanja upoštevali tudi obnašanje in odnos do drugih. V spomin sta se mu najbolj vtisnila dva učitelja. "Učitelj za glasbo, ker se je na nas vedno jezil, ter učitelj za šport, ker je bil vedno prijazen." Vključen je bil tudi k nogometu in alpskemu smučanju. (Pogovarjala se je Leja Dolenc, 8. d.)

Ivanka Demšar, učenka v letih 1957–1965. Telovadili so na spodnjem hodniku. Učile so jo Kati Verčič, Jožica Markelj in Helena Kramar. Vse so bile stroge in poštene. Razlago so pogosto povezale s pripovedjo. Dobro se spominja prireditev, ko so bili

sprejeti med pionirje in mladince. (Pogovarjal se je Erik Lukančič, 9. b.)

Francka Jelenc, učenka v letih 1958–1966. Iz šole v Selcih je kasneje prišla v šolo v Železnikih. Olga Šmid, Marija Kankelj, Ladi Trojar, Martina Sedej so bile učiteljice, ki so imele dober odnos do učencev. Učitelje so poslušali in spoštovali. Učitelji – prosvetni delavci – so takrat veliko delali tudi v kraju. (Pogovarjal se je Anže, 4. a.)

Neznan ustni vir, učenka v letih 1958–1966. Ko je pozvonilo, so učitelja počakali na svojih mestih v razredu. Učenci so imeli zelo različne delovne navede. Veliko so se učili pred tiho vajo in šolsko nalogo. Obiskovala je rokometni krožek in bila v голу. S šolo so šli na izlet na morje. Prvič ga je videla. Obiskali so tudi tovarno rib v Izoli. Spominja se odkritja spomenika pionirskemu odredu Ratitovec, ki stoji pred šolo. Otroci so bili takrat prepričani, da bodo odkrili ploščo na tleh in bodo lahko pogledali v jamo. (Pogovarjal se je Matija Benedičič, 8. d.)

Mira Mohorič, učenka v letih 1959/60–1966/67. Obiskovala je šolo, ki je bila po vojni zgrajena v Otokih. Imela je šest učilnic – tri zgoraj in tri spodaj, v pritličju. Na spodnjem hodniku so imeli tudi telovadbo. Šolska knjižnica pa je bila na zgornjem hodniku. Najraje je brala pravljice. Šola je imela še zbornico, kabinet, kuhinjo, garderobo in teraso. Garderoba je bila le ena s policami za čevlje, ki so segale do stropa. Oblačila so obešali na obešalnike, pritrjene na stene. V precej svetli učilnici je bila tabla s kredami in gobo. V kotu je stala nizka kovinska zelena peč na drva, ki so jo morali kuriti. Klopi so imele črnilnike, v katere so namakali peresa. Ob zadnji steni je bila velika omara. V učilnici je bilo tudi računalo. Šolske potrebščine sem nosila v torbi. V šolo sem pešala z Jesenovca, saj avtobusa še ni bilo. Prevoz je bil organiziran šele, ko je obiskovala 7. in 8. razred.

"Učiteljica Stana Thaler nas je učila biologijo, pa tudi življenja z naravo in živalmi. Bila je stroga in pravična." Pouk so začeli z ugotavljanjem, kdo

manjka. V nižjih razredih so med poslušanjem učiteljice sedeli z rokami na hrbtu. Za oceno je bilo potrebno znanje. Slabše ocene so dobivali otroci, ki so radi razgrajali in ugovarjali učitelju. Nekateri otroci so šolo vzeli zelo resno. Vendar je takrat veliko učencev zaostalo po večkrat in niso zaključili osnovne šole. "Morala sem delati na polju in varovati mlajše sestrice in brate. Pozimi je bilo toplo le v hiši (dnevni sobi). Tam smo bili zbrani vsi domači – deset do dvanajst ljudi. Mlajši otroci niso bili tiho in težko se je bilo učiti in pisati domače naloge. Nismo imeli svojih sob. Šolo sem jemala zelo resno, čeprav sem vedela, da ne bom mogla naprej v šolo, ker smo bili doma revni. Vendar sem imela srečo in sem šla na trgovsko šolo. Sedemtrideset let sem bila prodajalka."

Otroci tudi takrat niso mogli biti pri miru. "V 6. razredu so se nam pridružili vrstniki z Zalega Logu, iz Selc in Podlonka. Ker je bilo precej pretepačev, so razred razdelili. Bili smo zelo žalostni.

Učitelje so pozdravljali tudi na cesti z "zdravo".

Starši se niso toliko zanimali za šolski uspeh. Na kmetijah so otroci morali delati na polju in šele zvečer so lahko pisali domače naloge. Starši so redno hodili na roditeljske sestanke. Jeseni smo nekaj časa malico nosili s seboj (kruh, marmelada, jabolko). Pozneje smo malicali v šoli (mlečni riž, zdrob, žgance, enolončnice ...). Rada je jedla mlečni riž, če ni bil zasmojen, ker so jim ga po vrhu potresli z žličko kakava. V pevskem zboru je sodelovalo veliko otrok. Pevovodja Tone Lotrič je bil strog učitelj, ki so se ga bali. Zbor je s solistom Janezom Lotričem dosegal lepe rezultate tudi na zborovskih tekmovanjih. Ona se izvenšolskih dejavnosti ni mogla udeleževati, ker so imeli doma kmetijo. Na šolske izlete so hodili z avtobusom in z vlakom. V živalski vrt, v Vrbo, na Bled, v Bohinju, v Postojnsko jamo, v Portorož in zadnje leto z vlakom na Reko in v Crikvenico. "To je bil najlepši izlet!" Spominja se, da je bila enkrat tako huda zima, da so imeli zimske počitnice dolge kar tri tedne. "Takrat otroci nismo hodili v vrtec. Tudi doma nas niso učili. Tako smo v šoli res dobili osnovno

znanje. Dobro se spominjam, ko smo v 1. razredu postali pionirji. Dobili smo modre titovke in rdeče rutke. Tudi pogostili so nas. Pili smo kompot iz suhih sliv. Zelo smo bili veseli, če smo šli gledat film na spodnji hodnik. Vsak je s seboj nesel stol

iz razreda. Hodnik je bil poln. V 2. razredu nas je učila učiteljica Marjana Ulčar. V Železnikih je bila samo eno leto. Ko je po 30 letih prišla v trgovino, mi je rekla: 'Ali si ti tista Mira iz 2. razreda?' Kakšen spomin!' (Pogovarjal se je učenec iz 2. a.)

Viri in citirana dela:

Gorenjska: letoviška, industrijska, trgovska, obrtna. (1931). Novo mesto: Progres. Prezeto 18. junija 2015 s <http://www.dlib.si>.
Naše poti: glasilo Osnovne šole Prešernove brigade Železniki: Zbornik ob 175-letnici šolstva v Železnikih, 21 (1) šol. leto 1991/92; izšlo marca 1993.

SI_ZAL_ŠKL/0232, *Šolska kronika Državne mešane osnovne šole Železniki od 1945/46 do 1971/72.* Železniki: OŠ Železniki.
Šmid, O. (1973). Šolstvo v Selški dolini nekoč in danes. V: *Selška dolina v preteklosti in sedanosti.* (str. 330-347). Železniki: Muzejsko društvo v Škofji Loki, pododbor Železniki.

Košmelj, V. (2007). *Železniki skozi čas.* Radovljica: Didakta.

ZAL_ŠKL/0232, t.e. 3, *Tednik za dvo-razredno ljudsko šolo v Železnikih*, 1900.